

Reel ret for personer med handicap til at stemme ved valg til Europa-Parlamentet

Informationsrapport

Ordfører: Krzysztof Pater

Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalg

SOC/554
Reel ret for personer med
handicap til at stemme ved valg til
Europa-Parlamentet

Sektionen for Beskæftigelse, Sociale Spørgsmål og Unionsborgerskab

INFORMATIONSRAPPORT

Reel ret for personer med handicap til at stemme ved valg til Europa-Parlamentet

Ordfører: **Krzysztof Pater**

Retsgrundlag	Forretningsordenens artikel 31
Kompetence	Sektionen for Beskæftigelse, Sociale Spørgsmål og Unionsborgerskab
Vedtaget i sektionen	06/03/2019
Vedtaget på plenarforsamlingen	20/03/2019
Plenarforsamling nr.	542

1. Indledning

- 1.1 I denne rapport redegøres der for den aktuelle situation for gennemførelsen af retten for EU-borgere med handicap til at stemme ved valg til Europa-Parlamentet. Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalg (EØSU) mener, at det i sin egenskab af rådgivende EU-organ har pligt til forud for valget til Europa-Parlamentet at forsyne EU-institutionerne, medlemsstaterne og EU-borgerne med et samlet billede af, hvordan denne ret gennemføres i praksis. EØSU håber, at der ved det næste valg i 2024 ikke vil være EU-borgere, der er frataget deres ret til at stemme på grund af handicap.
- 1.2 Data til denne rapport er indhentet fra flere hundrede personer, der repræsenterer et betragteligt antal institutioner og organisationer fra 27 medlemsstater (**Det Forenede Kongerige er ikke medtaget, da det forlader EU den 29. marts 2019 inden valget til Europa-Parlamentet i 2019**). I de fleste tilfælde er der tale om de offentlige myndigheder i medlemsstaterne med ansvar for valgprocessen og organisationer, der repræsenterer eller bistår personer med handicap, men også medlemmer af Europa-Parlamentet fra den tværpolitiske gruppe "Handicap" og repræsentanter for Det Europæiske Handicapforum.
- 1.3 Rapporten er inddelt i følgende hovedafsnit: en indledende kort juridisk analyse af de basisretsakter, der sikrer, at personer med handicap har ret til at stemme (en ret, som ikke altid håndhæves i praksis), og de retlige rammer for valget til Europa-Parlamentet sammen med mulige tiltag på EU-niveau, der kan forbedre situationen. Derefter redegøres der i rapporten for de retlige hindringer i medlemsstaterne, der fratager EU-borgere deres ret til at stemme som følge af handicap, og der fremlægges gode eksempler på de senere års fremskridt i mange lande. Derefter behandles hindringer, og der præsenteres adskillige eksempler på god praksis (i relation til personer med handicap) i første omgang på baggrund af de forhold, der gælder for alle lande: adgang til oplysninger i perioden op til valg, valghandling på "almindelige" valgsteder, stemmesedler og disses tilgængelighed. De næste afsnit omhandler de løsninger, der er iværksat i et begrænset antal medlemsstater – tidlig stemmeafgivning på bestemte valgsteder, mulighed for at brevstemme, stemmeafgivning via mobil stemmeurne, stemmeafgivning ved stedfortræder og elektronisk stemmeafgivning. Endelig beskrives nogle foranstaltninger, der gør det muligt for personer, som opholder sig på hospitaler og institutioner for langtidspleje, at stemme, retten for personer med handicap til at stemme i lande, hvor der er stemmepligt, og procedurer i tilfælde, hvor en person med handicap har fast bopæl i et andet land end sit hjemland.
- 1.4 Formålet med rapporten er ikke at pege fingre ad visse EU-lande. Den består derimod for det meste af positive eksempler, og foranstaltninger, der skal forbedres eller ændres, omtales i de fleste tilfælde uden at nævne specifikke lande med et bestemt problem.
- 1.5 Rapporten omhandler procedurerne ved valg til Europa-Parlamentet, men lignende eller samme løsninger anvendes også ved nationale parlamentsvalg, lokalvalg og folkeafstemninger. EØSU håber, at rapporten vil hjælpe EU-landene med at udarbejde omfattende løsninger, der fjerner de retlige og tekniske (organisatoriske) hindringer for, at nogle personer med handicap ikke kan stemme. EØSU håber, at oplysningerne heri vil blive brugt af civilsamfundsorganisationer, der arbejder for at fjerne hindringer, så personer med handicap kan udøve deres stemmeret, ligesom

udvalget sætter sin lid til de – ofte lokale – offentlige myndigheder, som kan gennemføre mange praktiske foranstaltninger uden ændringer af den nationale lovgivning.

2. Konklusioner

- 2.1 I alle 27 EU-lande findes der vælgere med handicap, som er udelukket fra at deltage i valget til Europa-Parlamentet på grund af lovgivningen eller valgorganiseringen.
  - 2.1.1 Mere end 800.000 EU-borgere fra 16 medlemsstater er som følge af nationale regler frataget deres ret til at deltage i valget til Europa-Parlamentet på grund af handicap eller sindslidelser. Omfanget heraf varierer betydeligt fra land til land.
  - 2.1.2 Millioner af EU-borgere er afskåret fra at stemme på grund af valgorganiseringen (tekniske hindringer), som ikke tager højde for de behov, disse borgere har som følge af deres handicap.
  - 2.1.3 Det primære sted, hvor der stemmes, er valgstedet. Selv når der findes alternative, mere praktiske måder at stemme på, ønsker mange personer med handicap at stemme på et valgsted, fordi de opfatter det som den bedste form for aktivt medborgerskab. I 12 lande er dette ikke altid muligt, da det i henhold til national lovgivning ikke er muligt at ændre valgsted fra det, man hører til på baggrund af bopæl, til et valgsted, hvor der er taget højde for det specifikke handicap. I andre lande besværliggøres valgdeltagelsen af forskellige begrænsninger på valgstederne.
  - 2.1.4 I otte medlemsstater har personer, der ikke kan møde op på et valgsted, ikke mulighed for at stemme, da der ikke findes alternative former for stemmeafgivning (brevstemme, stemmeafgivning via mobil stemmeurne eller elektronisk stemmeafgivning). I tre af disse lande er der mulighed for at stemme ved stedfortræder, men det er ikke en løsning, der kan anses som et fyldestgørende alternativ. Den giver reelt ikke en vælger med handicap mulighed for at udøve sin ret til at stemme, men sætter blot vælgeren i stand til at udpege en person, som får overdraget den pågældende vælgers stemme.
  - 2.1.5 I 18 medlemsstater har blinde vælgere ingen mulighed for at stemme selvstændigt. De må overlade det til en ledsager at stemme på deres vegne.
  - 2.1.6 En anden faktor, der forhindrer personer i at stemme selvstændigt eller afholder dem derfra, er specifikke regler og valgorganiseringen – f.eks. mangel på oplysninger, der er tilpasset forskellige typer handicap, hindringer for mobilitet på selve valgstedet og besværlige administrative procedurer, som regulerer, hvordan vælgere kan udøve deres ret til at stemme på en måde, der er hensigtsmæssigt tilpasset.
- 2.2 Hvis bedste praksis fra alle lande blev indført, ville der opstå et ideelt system, hvor alle EU-borgere med handicap ikke blot ville have fuld mulighed for at stemme, men også selv ville kunne vælge den mest praktiske måde at stemme på.
- 2.3 Den nuværende EU-lovgivning tager allerede højde for flere forskellige problemer i forbindelse med valget til Europa-Parlamentet. Der er således ingen formelle hindringer for, at denne

lovgivning også indeholder garantier om forskellige muligheder for at stemme for personer med handicap. Under alle omstændigheder er der behov for et formelt lovgivningsinitiativ i Europa-Parlamentet, som efterfølgende vedtages i alle medlemsstater.

3. **De vigtigste internationale retlige og politiske rammer for stemmeret for personer med handicap**

3.1 FN-retsakter

3.1.1 Verdenserklæringen om menneskerettigheder blev vedtaget af FN's Generalforsamling den 10. december 1948. I artikel 21 fastsættes det, at "Enhver har ret til at deltage i sit lands styre enten direkte eller gennem frit valgte repræsentanter".

3.1.2 I den internationale konvention om borgerlige og politiske rettigheder, der blev vedtaget af FN's Generalforsamling den 16. december 1966, fastsættes det i artikel 25, at "Enhver borger skal uden nogen af de i artikel 2 omhandlede former for forskelsbehandling og uden urimelige begrænsninger have ret til og mulighed for: ... (b) at stemme ... ved reelt gennemførte periodiske valg".

3.1.3 FN's konvention om rettigheder for personer med handicap (handicapkonventionen), der blev vedtaget i 2006, og som trådte i kraft den 3. maj 2008¹, er i øjeblikket den vigtigste FN-retsakt i forhold til personer med handicap.

3.1.3.1 Af artikel 29 i handicapkonventionen² fremgår det udtrykkeligt, at deltagerstaterne "skal sikre, at personer med handicap effektivt og fuldt ud, direkte eller gennem frit valgte repræsentanter på lige fod med andre kan deltage i det politiske og offentlige liv, herunder at personer med handicap har ret til og mulighed for at afgive deres stemme og modtage valg, bl.a. ved:

- at sikre, at stemmeprocedurer, afstemningsfaciliteter og valgmateriale er egnede, tilgængelige og lette at forstå og anvende
- at beskytte retten for personer med handicap til uden pression at afgive en hemmelig stemme"
- at personer med handicap "kan få bistand fra en person efter eget valg til at afgive deres stemme".

3.1.3.2 Artikel 29 i handicapkonventionen skal sammenholdes med artikel 9 (Tilgængelighed), ifølge hvilken "bygninger, veje, transportmuligheder og andre indendørs og udendørs faciliteter", som benyttes af offentligheden, skal gøres tilgængelige. Artiklen bør også sammenholdes med artikel 12 (Lighed for loven)³, hvori det anerkendes, at "personer med handicap har ret til

---

¹ Handicapkonventionen er blevet ratificeret af EU og alle medlemsstater.

² Malta havde betænkeligheder med hensyn til artikel 29.

³ Estland, Frankrig og Nederlandene fremsatte erklæringer, og Polen havde betænkeligheder med hensyn til artikel 12.

overalt at blive anerkendt som retssubjekter" og "har rets- og handleevne på lige fod med andre i alle livets forhold".

3.1.3.3 FN's Komité for Rettigheder for Personer med Handicap⁴ anførte i sin generelle bemærkning til artikel 9, at personer med handicap ikke vil være i stand til at udøve deres ret ifølge artikel 29, hvis deltagerstaterne ikke sikrer, at stemmeprocedurer, afstemningsfaciliteter og valgmateriale er egnede, tilgængelige og lette at forstå. I så fald fratages personer med handicap deres ret til at deltage i den politiske proces på lige fod med andre. I komitéens generelle bemærkning til artikel 12 understregede den, at det med henblik på fuldt ud at indføre lige anerkendelse af rets- og handleevne i alle livets forhold er vigtigt at anerkende, at personer med handicap har rets- og handleevne i det offentlige og politiske liv (artikel 29). Det betyder, at en persons beslutningsevne ikke kan være begrundelse for at udelukke personer med handicap fra at udøve deres politiske rettigheder, herunder deres ret til at stemme.

3.2 Den Europæiske Unions retsakter

3.2.1 Det fremgår tydeligt af artikel 20, stk. 2, litra b), i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde, at "Unionsborgerne ... bl.a. [har] følgende rettigheder: ... (b) ... valgret ... ved valg til Europa-Parlamentet ... i den medlemsstat, hvor de har bopæl, på samme betingelser som statsborgerne i denne stat".

3.2.2 I artikel 39 i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder slås det fast, at alle EU-borgere har ret til at stemme ved valg til Europa-Parlamentet. I chartrets artikel 21, stk. 1, bekræftes det, at "Enhver forskelsbehandling på grund af ... handicap ... er forbudt". I artikel 26 er det fastlagt, at "Unionen anerkender og respekterer retten for mennesker med handicap til at nyde godt af foranstaltninger, der skal sikre deres autonomi, deres sociale og erhvervsmæssige integration og deres deltagelse i samfundslivet".

3.3 Andre vigtige retsakter og politiske handlinger

3.3.1 Artikel 15 i den europæiske socialpagt (revideret)⁵ garanterer eksplicit, at personer med handicap har ret til reelt at udøve deres ret til uafhængighed, social integration og deltagelse i samfundslivet.

3.3.2 Venedigkommissionens reviderede fortolkende erklæring om kodeks for god praksis i valganliggender vedrørende deltagelse af personer med handicap i valg⁶ fastslår, at personer med handicap bør kunne udøve deres ret til at stemme på lige fod med andre borgere, og i kodeks for god praksis i valganliggender⁷ står der, at der kan træffes foranstaltninger for at

---

⁴ Organ af uafhængige eksperter, der overvåger deltagerstaternes gennemførelse af konventionen. Organet offentliggør bl.a. generelle bemærkninger til de af handicapkonventionens artikler, der kræver fortolkning.

⁵ Ratificeret af 19 EU-medlemsstater.

⁶ Vedtaget af Rådet for Demokratiske Valg på dets 39. møde (Venedig, 15. december 2011) og af Venedigkommissionen på dens 89. plenarforsamling (Venedig, 16.-17. december 2011).

⁷ Vedtaget af Venedigkommissionen på dens 52. forsamling (Venedig, 18.-19. oktober 2002).

fratage personer deres ret til at stemme, hvis det sker på grundlag af mental inhabilitet og på betingelse af, at der er truffet en individuel retsafgørelse.

3.3.3 Europarådets ministerudvalgs anbefaling, der blev vedtaget den 16. november 2011⁸, bekræfter, at alle personer med handicap har ret til at deltage i det politiske og offentlige liv på lige fod med andre. Den understreger også, at der på tidspunktet, hvor der afgives stemme, bør være tilgængelige stemmesedler og -faciliteter.

3.3.4 Den europæiske menneskerettighedskonvention har ikke fastsat nogen ret til at stemme. Men Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol har fastslået, at artikel 3 i protokol nr. 1 garanterer individuelle rettigheder, herunder retten til at stemme, og at inddragelsen af denne ret skal være underlagt en streng proportionalitetsvurdering. I domstolens afgørelse i sagen Alajos Kiss mod Ungarn⁹ accepterede domstolen, at retten til at stemme er et område, hvor den nationale lovgiver generelt bør gives vide skønsbeføjelser med hensyn til at fastlægge, hvorvidt begrænsninger i retten til at stemme er berettigede i moderne tid, men den understregede samtidig, at det ikke kan accepteres, at et totalforbud mod at stemme for en person under delvist værgemål, uanset den pågældendes reelle åndsevner, falder ind under en acceptabel skønsbeføjelse. Domstolen slog endvidere fast, at hvis en begrænsning af grundlæggende rettigheder er gældende for en bestemt sårbar gruppe i samfundet, der tidligere har været udsat for betydelig diskrimination, f.eks. mentalt handicappede, er statens skønsbeføjelse betydeligt mindre, og den skal have meget vægtige grunde til de pågældende begrænsninger. Domstolen bekræftede efterfølgende sin stilling i andre sager.

3.4 Bemærkninger

3.4.1 Der er ingen tvivl om, at EU-borgerne har været garanteret retten til at stemme i mange år takket være mange retsakter.

3.4.2 I det 21. århundrede har internationale og europæiske love om retten til at stemme for personer med handicap ændret sig fra at være temmelig generelle erklæringer til at blive mere detaljerede løsninger med fokus på den faktiske gennemførelse af retten til at stemme for disse personer.

3.4.3 Med hensyn til de tekniske hindringer for, at personer med handicap kan stemme ved valg, er fokus på forskellige aspekter af tilgængelighed – herunder adgang til valgsteder og andre former for stemmeafgivning og evnen til at udfylde eller udvælge stemmesedler.

3.4.4 Hvad retlige hindringer angår, har der været en afgørende holdningsændring i forhold til personer med intellektuelle handicap eller sindslidelser, som er omfattet af beskyttelsesforanstaltninger, men alligevel er frataget deres stemmeret. Afgørelser fra den Europæiske Menneskerettighedsdomstol giver en klar indikation af, at alle lande, hvis retssystemer automatisk fjerner stemmeretten fra personer, der er frataget rets- og handleevnen, bør indrette deres systemer efter de internationale forpligtelser, og som et minimum foretage

---

⁸ [CM/Rec\(2011\)14](#).

⁹ [Dom nr. 38832/06, 20. maj 2010](#).

individuelle juridiske vurderinger. I de kommende år vil holdningen i FN's Komité for Rettigheder for Personer med Handicap med stor sandsynlighed bekræfte, at fratagelse af stemmeret aldrig er acceptabel inden for rammerne af FN's konvention om rettigheder for personer med handicap.

4. Retsgrundlag for valg til Europa-Parlamentet

4.1 Historisk baggrund

4.1.1 Forsamlingen, der er nedsat i henhold til artikel 137 i traktaten om oprettelse af Det Europæiske Økonomiske Fællesskab (EØF-traktaten), var i starten ifølge artikel 138, stk. 1, i EØF-traktaten sammensat af delegerede, udpeget blandt medlemmer af nationale parlamenter, i overensstemmelse med den procedure, der var fastsat af hver medlemsstat. Men det fremgik klart af artikel 137, at "Forsamlingen ... består af repræsentanter for folkene i de i Fællesskabet sammensluttede Stater".

4.1.2 Under den første forsamling, der fandt sted fra den 19. til 21. marts 1958, kom forsamlingen på fransk til at hedde "Assemblée parlementaire européenne", på italiensk "Assemblea parlamentara" og på nederlandsk mere sigende "Europees Parlement" og på tysk "Europäisches Parlament". Den 30. marts 1962 besluttede forsamlingen at harmonisere sit navn på de forskellige officielle sprog og valgte "Parlement européen" på fransk og "Parlamento europeo" på italiensk. Siden da er navnet "Europa-Parlamentet" blevet almindeligt anvendt, selvom "Forsamling" stadig anvendes i retsakter.

4.1.3 Artikel 138, stk. 3, i EØF-traktaten skabte retsgrundlaget for valgreglerne til Europa-Parlamentet. I artiklen fastsattes det, at "Forsamlingen udarbejder forslag til afholdelse af almindelige direkte valg ifølge en i alle Medlemsstater ensartet fremgangsmåde. Rådet fastsætter herom med enstemmighed forskrifter, som det henstiller til Medlemsstaterne at vedtage i overensstemmelse med deres forfatningsmæssige bestemmelser."

4.1.4 I tråd med disse bestemmelser fremsatte forsamlingen et lovgivningsforslag for Rådet med henblik på at indføre almindelige direkte valg. Rådet godkendte dette og vedtog enstemmigt retsaktens angående valg af forsamlingens repræsentanter ved almindelige direkte valg, der er knyttet som bilag til afgørelse 76/787/EKSF, EØF, Euratom af 20. september 1976 (valgakt af 1976), og dette skabte retsgrundlaget for de første direkte valg til Europa-Parlamentet, som fandt sted i 1979.

4.2 Nuværende regler

4.2.1 Valgakten af 1976 fastsatte følgende regler for valgprocessen til forsamlingen:

- fastsættelse af, at repræsentanter vælges til forsamlingen ved almindelige direkte valg (artikel 1), og det antal, som vælges i hver enkelt medlemsstat (artikel 2)
- fastlæggelse af mandatperioden for forsamlingens repræsentanter til fem år (artikel 3)
- angivelse af individualiteten, den personlige karakter og uafhængigheden af repræsentanternes stemmer (artikel 4)

- sikring af foreneligheden af hvervet som repræsentant med et nationalt parlamentarisk mandat (artikel 5)
- fastsættelse af uforeneligheden af hvervet som repræsentant med andre nationale eller europæiske hverv (artikel 6)
- forbud mod at stemme mere end én gang ved valg af repræsentanter til forsamlingen (artikel 8)
- fastsættelse af valgperioden og -datoen for det første valg (artikel 9 og 10)
- indførelse af valgs prøvelse (artikel 11)
- fastsættelse af proceduren for besættelse af ledige mandater i løbet af den femårige mandatperiode (artikel 12).

4.2.2 Valgakten af 1976 fastsatte de grundlæggende regler for valgprocessen til forsamlingen. Det var kun muligt at fastsætte visse bestemmelser for almindelige valg og ikke, som anført i artikel 138, stk. 3, "en i alle Medlemsstater ensartet fremgangsmåde". Valgakten af 1976 indeholdt flere fælles regler og principper, der kan betegnes som "lovgivningsmæssige rammer" snarere end en "ensartet fremgangsmåde".

4.2.3 Valgakten af 1976 blev ændret ved Rådets afgørelse 2002/772/EF, Euratom, der omfattede følgende materielle ændringer:

- en forpligtelse for medlemsstaterne til at sørge for, at medlemmer af Europa-Parlamentet vælges efter forholdstalsmetoden ved listevalg eller ved overførsel af overskydende stemmer og med tilladelse til, at medlemsstater kan godkende præferencelistevalg (artikel 1, stk. 1 og 2)
- frie og hemmelige valg (artikel 1, stk. 3)
- frihed for medlemsstater til at oprette valgkredse med henblik på valg til Europa-Parlamentet, forudsat at det ikke berører valgmetodens forholdstalskarakter (artikel 2)
- mulighed for, at medlemsstaterne kan fastsætte en national spærregrense, der ikke må overstige 5 % af de afgivne stemmer, og fastsætte et loft for kandidaternes kampagneudgifter (artikel 2A og 2B)
- indførelse af nye grundlag for uforenelighed med hvervet som medlem af Europa-Parlamentet, herunder hvervet som medlem af et nationalt parlament (artikel 6, stk. 2)
- fastsættelse af princippet om, at valgproceduren er underlagt hver enkelt medlemsstats nationale bestemmelser, forudsat at det ikke berører forholdstalskarakteren af valg til Europa-Parlamentet (artikel 7)
- et forbud mod at offentliggøre resultaterne af de nationale optællinger, før valghandlingen er afsluttet i den medlemsstat, der stemmer sidst (artikel 9, stk. 2)
- klarere bestemmelser for besættelse af mandater, der bliver ledige i løbet af den femårige mandatperiode (artikel 12).

4.2.4 Ændringerne af valgakten af 1976 blev vedtaget på baggrund af artikel 190, stk. 4, i traktaten om oprettelse af Det Europæiske Fællesskab (konsolideret udgave, i det følgende benævnt "EF-traktaten") (tidl. artikel 138 i EØF-traktaten), hvori det fastsattes, at "Europa-Parlamentet

udarbejder forslag til afholdelse af almindelige direkte valg ifølge en i alle medlemsstater ensartet fremgangsmåde eller efter principper, der er fælles for alle medlemsstater. Rådet, der træffer afgørelse med enstemmighed efter samstemmende udtalelse fra Europa-Parlamentet, der er tiltrådt af et flertal af dets medlemmer, fastsætter herom forskrifter, som det henstiller til medlemsstaterne at vedtage i overensstemmelse med deres forfatningsmæssige bestemmelser".

4.2.5 Artikel 8b, stk. 2, i EF-traktaten anførte, at "Med forbehold af artikel 138, stk. 3, og gennemførelsesbestemmelserne hertil, har enhver unionsborger, der har bopæl i en medlemsstat, hvor han ikke er statsborger, valgret og er valgbar ved valg til Europa-Parlamentet i den medlemsstat, hvor han har bopæl, på samme betingelser som statsborgerne i denne stat. Denne ret kan udøves med forbehold af de nærmere bestemmelser, som Rådet, der træffer afgørelse med enstemmighed på forslag af Kommissionen og efter høring af Europa-Parlamentet, skal vedtage inden den 31. december 1993; de nærmere bestemmelser kan omfatte undtagelser, når specifikke problemer i en medlemsstat tilsiger dette".

4.2.6 Det væsentligste indhold af denne bestemmelse er nu medtaget i artikel 20, stk. 2, litra b), og artikel 22, stk. 1, i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde, hvori det bekræftes, at vandrende EU-borgere har ret til at stemme og lade sig opstille som kandidat ved valg til Europa-Parlamentet i deres bopælsland på lige vilkår med statsborgerne i dette land.

4.2.7 I tråd med artikel 8b, stk. 2, i EF-traktaten blev Rådets direktiv 93/109/EF¹⁰ vedtaget. De vigtigste bestemmelser, der blev indført med dette direktiv, var:

- EU-borgeres mulighed for at stemme og lade sig opstille som kandidat ved valg til Europa-Parlamentet i en anden medlemsstat end deres hjemland på samme betingelser som statsborgerne i denne stat med mulighed for, at en medlemsstat kan begrænse disse rettigheder til EU-vælgere, der har været bosiddende i en minimumsperiode på højst 5 år (for at stemme) og 10 år (for at lade sig opstille), hvis antallet af ikkenationale vælgere overstiger 20 % af det samlede antal EU-borgere med bopæl i denne stat
- etablering af en procedure for ikkenationale vælgere og kandidater for at udtrykke ønske om at stemme eller lade sig opstille som kandidat i deres bopælsland
- etablering af en procedure til kontrol af, om ikkenationale vælgere og kandidater er blevet frataget deres ret til at stemme eller lade sig opstille som kandidat i deres hjemland, og af forbuddet mod at stemme og opstille i både bopælslandet og hjemlandet.

4.2.8 Det er dog vigtigt at påpege, at anvendelsesområdet for direktiv 93/109/EF er meget begrænset og ikke berører den måde, valget til Europa-Parlamentet organiseres på. Det eneste grundlag herfor er valgakten af 1976.

4.3 Mulighed for at ændre de nuværende regler

4.3.1 I øjeblikket findes retsgrundlaget for ændringer af de nuværende retlige rammer for valg af medlemmer til Europa-Parlamentet i artikel 223, stk. 1, i traktaten om Den Europæiske Unions

---

¹⁰ [EUT L 329 af 30.12.1993, s. 34.](#)

funktionsmåde (TEUF) (tidl. artikel 190, stk. 4 og 5, i EF-traktaten), hvori det hedder, at "Europa-Parlamentet udarbejder forslag med henblik på fastsættelse af de bestemmelser, der er nødvendige for, at dets medlemmer kan vælges ved almindelige direkte valg ifølge en i alle medlemsstater ensartet fremgangsmåde eller efter principper, der er fælles for alle medlemsstater. Rådet fastsætter med enstemmighed de nødvendige bestemmelser efter en særlig lovgivningsprocedure og efter godkendelse fra Europa-Parlamentet, der udtaler sig med et flertal af sine medlemmer. Disse bestemmelser træder i kraft, når medlemsstaterne har godkendt dem i overensstemmelse med deres forfatningsmæssige bestemmelser".

- 4.3.2 Det nuværende retsgrundlag for fremtidige ændringer af det europæiske valgsystem svarer til det tidligere i medfør af artikel 137 i EØF-traktaten og artikel 190, stk. 4, i EF-traktaten.
- 4.3.3 Det skal også nævnes, at der kan indføres en lettere, mindre indgribende foranstaltning, baseret på artikel 13 i valgakten af 1976, hvori det hedder, at "Såfremt det viser sig nødvendigt at træffe foranstaltninger til gennemførelse af denne akt vedtager Rådet med enstemmighed efter forslag fra Forsamlingen og efter høring af Kommissionen disse foranstaltninger efter i et samrådsudvalg med deltagelse af Rådet og repræsentanter for Forsamlingen at have forsøgt at nå til enighed med sidstnævnte".
- 4.3.4 På grundlag af artikel 13 kan der træffes foranstaltninger, når blot formålet er at gennemføre bestemmelser eller principper, der allerede findes i valgakten af 1976. Gennemførelsesforanstaltninger bør foreslås af parlamentet efter høring af Kommissionen og skal vedtages enstemmigt af Rådet.
- 4.3.5 Den 11. november 2015 vedtog Europa-Parlamentet en lovgivningsmæssig initiativbeslutning om reformen af EU's valglov (2015/2035(INL))¹¹. I initiativet anlægges samme tilgang som i de forrige rammer, hvormed der ikke blev etableret en ensartet valgprocedure, men fastsattes fælles principper. Visse medlemsstaters nationale parlamenter har fremsat udtalelser med påstand om manglende overholdelse af nærhedsprincippet.

4.4 Bemærkninger

- 4.4.1 Kun en enkelt retsakt omhandlende Europa-Parlamentets valgsystem fastsætter bestemmelser, der sikrer EU-borgeres stemmeret. De gælder for personer, der er bosiddende i en anden medlemsstat end deres hjemland.
- 4.4.2 Ingen retsakt omhandler den reelle stemmeret, navnlig for personer med handicap.
- 4.4.3 Da enhver ændring af det eksisterende valgsystem kræver støtte fra flertallet af Europa-Parlamentets medlemmer og en enstemmig afgørelse i Rådet efterfulgt af godkendelse i medlemsstaterne i overensstemmelse med deres respektive forfatningsmæssige bestemmelser, synes det ikke sandsynligt, at systemet vil blive væsentligt ændret i den nærmeste fremtid. Dog er det sandsynligt, at der vil kunne vedtages ikkekontroversielle ændringer inden for kort tid,

---

¹¹

Den lovgivningsmæssige initiativbetænkning P8_TA(2015)0395 blev godkendt den 5. februar 2015 af Europa-Parlamentets Formandskonference.

hvis de foreslås af Europa-Parlamentet, og under forudsætning af at et sådant forslag har et begrænset anvendelsesområde. Regler med henblik på at forbedre den reelle stemmeret for EU-borgere med handicap kan være en idé, der kunne opnå bred støtte inden for et kort tidsrum.

5. Retlige hindringer for stemmeret

5.1 Fratagelse af stemmeret

5.1.1 Der er i EU indført forskellige former for værgemål for at beskytte interesserne hos visse personer med intellektuelle handicap eller sindslidelser. Fælles for dem er, at værger (også kaldet "befuldmægtiget", "protektor", "bestyrer", "rådgiver") får retlig myndighed til at tage beslutninger på næsten alle (fuldt værgemål) eller visse (delvist værgemål) områder af den umyndiggjortes liv eller i det mindste ret til at godkende nogle beslutninger, der tages af en person under værgemål (blokerende beføjelser). I mange retssystemer er den slags retlige foranstaltninger knyttet til fratagelse af den umyndiggjortes rets- og handleevne og således til fratagelse af deres ret til at stemme.

5.1.2 I 9 lande er retssystemet indrettet således, at mange personer, der er under forskellige beskyttelsesforanstaltninger (i hvert fald under fuldt værgemål), automatisk er udelukket fra deltagelse i politik og dermed frataget retten til at stemme. Disse bestemmelser er for det meste inkluderet i parlamentarisk lovgivning, undertiden direkte i forfatningen. Dette er tilfældet i **Bulgarien, Cypern, Estland, Tyskland, Grækenland, Litauen, Luxembourg, Polen og Rumænien.**

5.1.3 Ifølge den nationale lovgivning i 7 lande medfører anbringelse under værgemål ikke automatisk tab af stemmeret. Udpegelsen af en værger foretages sædvanligvis af en domstol/dommer, der også normalt træffer afgørelse om omfanget af værgens ansvar på grundlag af en individuel vurdering. I ét land træffes denne afgørelse dog af et særligt lægeligt udvalg. Under denne procedure kan den særskilte afgørelse om at fratage stemmeretten fra personen under værgemål også træffes af en domstol. Dette er tilfældet i **Belgien, Tjekkiet, Frankrig, Ungarn, Malta, Portugal og Slovenien**¹².

5.1.4 I 11 medlemsstater (**Østrig, Kroatien, Danmark**¹³, **Finland, Irland, Italien, Letland, Nederlandene, Slovakiet, Spanien, Sverige**)¹⁴ kan en person under ingen omstændigheder fratages sin stemmeret.

5.1.5 Procedurene for at anbringe en person under værgemål med dermed automatisk fratagelse af stemmeret eller for at fratage en person stemmeretten efter en individuel vurdering varierer fra medlemsstat til medlemsstat. I nogle lande er procedurene kun tiltænkt personer, hvis helbredstilstand er så alvorlig, at de er ude af stand til at kommunikere med andre mennesker,

---

¹² I de fleste af disse lande er antallet af personer, der fratages deres stemmeret, meget lille.

¹³ Nærmere oplysninger i punkt 5.2.2.

¹⁴ Dette gælder også for Det Forenede Kongerige.

mens tusindvis af mennesker i andre lande må underkaste sig en kompliceret proces, der undertiden endda omfatter en test af almen viden med meget detaljerede spørgsmål¹⁵.

5.1.6 Nøjagtige eller anslåede oplysninger om antallet af personer, der er frataget deres stemmeret på grund af handicap, findes kun for visse medlemsstater. Men på grundlag af disse tal skønnes det, at omkring 800.000 EU-borgere er forhindrede i at deltage i valg til Europa-Parlamentet som følge af national lovgivning. Problemets omfang varierer dog meget fra land til land. I **Portugal** kan omkring 100 personer f.eks. ikke udøve deres stemmeret, mens tallet i andre lande er mere end 50.000 eller endda omkring 300.000.

5.2 Seneste ændringer i medlemsstaternes lovgivning

5.2.1 I de seneste år har der kunnet observeres en tydelig tendens i medlemsstaternes retssystemer. I stedet for at alle borgere, der anbringes under værgemål (og som mister rets- og handleevne), automatisk fratages deres stemmeret, går udviklingen i retning af løsninger enten uden fratagelse af stemmeret, eller at der kun er et begrænset antal sager, hvor en person fratages stemmeretten efter en domstolsafgørelse på grundlag af en individuel vurdering.

5.2.2 I de seneste 8 år er der blevet foretaget følgende ændringer i medlemsstaterne:

- i **Ungarn** trådte en ny forfatning i kraft den 1. januar 2012, hvilket betød en ændring af det eksisterende system, hvor alle borgere, der blev frataget rets- og handleevne, automatisk fik frataget deres stemmeret, til et system, hvor der kræves en domstolsafgørelse i hvert enkelt tilfælde for at fratage en person stemmeretten. Ifølge artikel XXIII, stk. 6, i den ændrede forfatning har personer, der af en domstol fratages stemmeretten på grund af begrænsede mentale evner, ikke ret til at stemme
- ændringer af paragraf 356 i **Letlands** civillov vedtaget den 29. november 2012 og i kraft siden 1. januar 2013 fastsætter, at en persons personlige ikkefinansielle rettigheder ikke må begrænses, hvilket også betyder, at personer, der er frataget rets- og handleevne, ikke må nægtes stemmeret
- med den juridiske reform, der blev gennemført i **Kroatien** i december 2012 som en reaktion på kritik fremført af ombudsmanden for personer med handicap, fratages personer, der har mistet rets- og handleevnen, ikke længere deres stemmeret (artikel 64 i lov om vælgerregistrering)
- ifølge den nye civillov, der blev vedtaget i **Tjekkiet** den 3. februar 2012, og som trådte i kraft den 1. januar 2014, er der ikke længere nogen automatisk fratagelse af stemmeret. I stedet kan en domstol begrænse en persons rets- og handleevne i et omfang, så personen som følge af et mentalt handicap, der ikke blot er midlertidigt, ikke kan foretage retslige handlinger, og domstolen skal definere grænserne for personens evne til selv at foretage retslige handlinger (artikel 57, stk. 1)
- i **Belgien** blev der med lov af 17. marts 2013, der reformerede handicapordninger og indførte en ny beskyttelsesstatus, der er i overensstemmelse med menneskelig værdighed, indført en kapacitetsformodning. Formodningen er, at alle personer (herunder personer med

---

15

I én medlemsstat skulle en person, som ønskede at beholde sin stemmeret, bl.a. svare på følgende spørgsmål: Hvad er lysets hastighed? Hvem var Katharina den Store?

intellektuelle handicap) i videst muligt omfang har ret til selv at udøve deres rettigheder. "Fredsdommeren" skal i forbindelse med etableringen af "skræddersyede" ordninger opregne de handlinger, som den beskyttede person anses for ikke at være i stand til (både med hensyn til forvaltning af aktiver og udøvelse af personlige rettigheder). Stemmeret kan være en af disse handlinger, så muligheden for automatisk fratagelse af visse personers stemmeret blev ændret til en mere fleksibel mekanisme

- lov om assisteret beslutningstagning 2015 blev vedtaget i **Irland** den 30. december 2015. Loven fastlægger en moderne lovramme med henblik på at støtte voksne, hvis rets- og handleevne er hæmmet, med at træffe beslutninger. I stedet for værgemål er der under det nye system forskellige støttemuligheder (assisterende beslutningstagere, medbeslutningstagere eller beslutningstagende repræsentanter). Som en konsekvens af denne tilgang blev muligheden for at fratage en person stemmeretten afskaffet
- i april 2016 ændrede Folketinget i **Danmark** reglerne for kommunalvalg og valg til Europa-Parlamentet. Siden da har alle voksne borgere haft ret til at stemme ved disse valg. Der er stadig begrænsninger med hensyn til folketingsvalg, idet den danske grundlov har fastsat, at hvis en person fratages sin rets- og handleevne, mister vedkommende automatisk stemmeretten ved folketingsvalg. Men siden 1. januar 2019, hvor ændringen af værgemålsloven med mulighed for delvist værgemål trådte i kraft, har alle personer, som kun delvist er frataget deres rets- og handleevne, ret til også at stemme ved valg til Folketinget
- i **Slovakiet** vedtog forfatningsdomstolen den 22. marts 2017, at retslig fratagelse af stemmeret som følge af intellektuelt handicap var uforeneligt med Slovakiets forfatning. Disse bestemmelser i valgloven udløb ved udgangen af november 2017, seks måneder efter datoen for offentliggørelsen af domstolens afgørelse
- den 5. december vedtog **Spaniens** Deputeretkammer enstemmigt forfatningslov 2/2018 om ændring af forfatningslov 5/1985 om det almindelige valgsystem med henblik på at garantere, at alle personer med handicap har stemmeret. Den nye lov har været i kraft siden dens offentliggørelse den 6. december i Spaniens statstidende (Boletín Oficial del Estado). Efter lovændringen kan ingen person med handicap fratages stemmeretten, og personer, som tidligere var frataget denne ret, har automatisk genvundet den. Ændringen blev vedtaget, efter at de største organisationer for personer med handicap i Spanien (CERMI, Grupo Social ONCE, Piena Inclusion, FIAPAS) havde ført kampagne i nogle få år
- den 29. januar 2019 slog forfatningsdomstolen i **Tyskland** fast, at bestemmelserne i landets valglov om, at personer, der er under værgemål, ikke har ret til at stemme, er forfatningsstridige, men at en fratagelse af stemmeretten kan være forenelig med forfatningen, såfremt loven opfylder særlige betingelser. Som følge af denne beslutning forventes valgloven at blive ændret for at sikre, at i det mindste den betydelige gruppe af mennesker, der på nuværende tidspunkt er frataget retten til at stemme, får stemmeret
- den 16. februar 2019 vedtog Nationalforsamlingen i **Frankrig** programloven for 2019-2022 og en reform af retsvæsenet, der omfatter ophævelse af den artikel i valgloven, som giver en værgemålsdommer ret til at fratage voksne under værgemål stemmeretten – det forventes, at alle borgere allersenenest ved de næste lokalvalg i 2020 vil have ret til at stemme.

5.3 Bemærkninger

- 5.3.1 Retten til at stemme ved valg til Europa-Parlamentet skal ikke blot anerkendes i lyset af handicapkonventionen og andre FN-retsakter, EU's grundlæggende retsakter og andre centrale dokumenter, der er vedtaget af internationale organer, men først og fremmest som en vigtig faktor for menneskelig værdighed.
- 5.3.2 Der er ingen grund til, at bestemmelser, der sigter mod at beskytte rettighederne for personer med handicap inden for rammerne af bistands- eller værgemålsmodeller, skal kombineres med bestemmelser, der ikke giver dem ret til at stemme, dvs. ret til at udøve deres grundlæggende rettigheder som borgere.
- 5.3.3 Europa-Parlamentet og andre EU-institutioner bør træffe alle mulige foranstaltninger for at fremskynde ændringer i medlemsstaternes retssystemer, der fører til afskaffelse af alle juridiske restriktioner for stemmeret for personer med handicap.

6. Tekniske hindringer for stemmeret

6.1 Adgang til oplysninger for personer med handicap forud for valgdagen

- 6.1.1 I mange medlemsstater er der iværksat foranstaltninger, som sikrer, at personer med handicap modtager oplysninger om valg i en form, der tager højde for deres behov. Den slags praksis er ofte baseret på gamle skikke og er ikke udtrykkeligt formuleret i loven. Det er de offentlige myndigheders ansvar at levere disse oplysninger, og tiltag iværksat på eget initiativ og for egen regning af valgkomitéer, der repræsenterer partier eller kandidater, NGO'er eller medierne kan kun supplere, men ikke erstatte disse oplysninger.
- 6.1.2 Retten til pålidelige oplysninger om valgdato, stemmeafgivningsmetode og andre måder at stemme på end på valgstedet er uløseligt forbundet med retten til at deltage i valg. I langt de fleste EU-lande sørger de offentlige institutioner med ansvar for valg for, at vælgerne på deres bopæl modtager grundlæggende oplysninger om valget og i nogle lande også oplysninger om en hotline og webadresse til den relevante institution. Disse oplysninger har form af foldere eller brochurer, der sendes direkte hjem, eller bekendtgørelser, der opslås i beboelsesejendomme og på offentlige steder, eller særlige stemmesedler, hvor navnet er anført, der sendes til alle vælgere, som det f.eks. er tilfældet i **Danmark** og **Litauen**. I otte medlemsstater er informationen fra de offentlige institutioner dog meget begrænset og leveres kun via medierne og internettet.
- 6.1.3 Kun i visse lande udleveres oplysningerne til vælgerne på en måde, der tager højde for behovene hos personer med handicap. F.eks.:
- i **Sverige** indeholder valgmyndighedens websted (Valmyndigheten) alle de oplysninger, som vælgerne har brug for, ikke kun på svensk og 30 andre sprog, men også på et letlæseligt svensk og på tegnsprog¹⁶

16

[Valmyndigheten – Teckenspråk.](#)

- i **Sverige** og i **Tyskland**¹⁷ findes der en "talende" internetportal, hvor blinde og synshandicappede og andre, der har svært ved at læse tekst (f.eks. ordblinde), kan lytte til oplysninger, der læses op
- i **Bulgarien** har den centrale valgbestyrelse på sit websted offentliggjort en film om stemmeafgivningsproceduren, der er rettet mod personer med handicap. Filmen kan også ses på tegnsprog
- **Slovaekiets** bibliotek for blinde udgiver materiale om, hvordan man stemmer ved brug af stemmesedlen, og en komplet liste over kandidater på punktskrift og som en lydoptagelse
- i **Tyskland** kan blinde og synshæmmede bestille overlægsplader til stemmesedlen hos deres organisation – Deutscher Blinden- und Sehbehindertenverband, som er juridisk forpligtet og modtager offentlige midler til at producere og distribuere disse overlægsplader. Pladen sendes sammen med en CD med instrukser om brug af overlægspladen og officielle oplysninger om valget
- i **Spanien**¹⁸ og **Polen**¹⁹ offentliggør offentlige myndigheder og NGO'er på internettet film, der viser, hvordan blinde vælgere kan stemme
- i **Tjekkiet** sender indenrigsministeriet en generel informationsbrochure (i den form, der distribueres til alle borgere) til regeringsudvalget for personer med handicap, som distribuerer den til forskellige specifikke organisationer for personer med handicap med henblik på, at de kan skræddersy oplysningerne til deres medlemmers/klienters behov
- i **Belgien** optages der forud for valg en vejledning, der viser, hvordan elektronisk stemmeafgivning foregår på valgstederne²⁰
- i **Slovenien** sender de relevante ministerier inden hvert valg en bekendtgørelse til hospitaler og institutioner for langtidspleje, der forklarer, hvordan personer, som opholder sig der, kan udøve deres stemmeret
- i **Slovenien** omdeles listerne over bekræftede kandidater også til alle husholdninger i landet senest 15 dage før valgdagen.
- i **Rumænien** leverer den permanente valgmyndighed et onlinekort med alle valgsteder. Med dette kort kan vælgere finde frem til valgstedet og vejen dertil enten fra deres aktuelle placering eller fra en udvalgt placering på kortet
- i **Finland** finansierer justitsministeriet valginformationsbrochuren på punktskrift, men den produceres og distribueres af den finske sammenslutning for synshandicappede (Näkövammaisten liitto ry). Information om kommende valg offentliggøres på internettet på flere sprog, herunder skriftlige brochurer på letforståeligt finsk og letforståeligt svensk, og som videoer på to tegnsprog (finsk²¹ og finlandsvensk) og på letforståeligt finsk²², letforståeligt svensk og letforståeligt engelsk
- i **Polen** indeholder de lokale myndigheders websteder oplysninger om muligheden for transport til valgsteder for personer med handicap

---

17 [Der Beauftragter – Barrierefreiheit – Wahlen.](#)

18 <https://www.youtube.com/watch?v=ThjZtOyIM3U>

19 <http://www.wyborybezbarier.org/braille.html>

20 F.eks. <https://www.youtube.com/watch?v=8sWrV4S-P4c&feature=youtu.be>

21 <https://www.youtube.com/watch?v=8vOHkq7ugUA&index=1&list=PLBOD3s07Ie2xrtsEnxJT5gLZ6U5zBHEI>

22 <https://www.youtube.com/watch?v=482izpHIOqY>

- i **Spanien** har optællingskontoret et særligt websted, hvor vælgere kan indtaste nummeret på deres nationale identitetskort eller deres navn og fødselsdato for at få oplysninger om valgbestyrelsen og det valgsted, hvor de kan afgive deres stemme
- I **Irland** findes en gratis hotline, der også kan benyttes på valgdagen, med et telefonnummer, der er let at huske (som henviser til valgdatoen), og hvor der kan indhentes en udførlig forklaring på, hvordan personer med handicap kan stemme
- alle pressekonferencer, som afholdes af den nationale valgbestyrelse i **Polen**, og som omhandler valg og sendes på TV og over internettet, vises med tegnsprogstolkning²³.

6.1.4 For personer med nedsat mobilitet (herunder personer, der bruger kørestol), blinde og stærkt synshandicappede er det meget vigtigt at få oplysninger om, hvordan der på et bestemt valgsted tages højde for deres behov, og om der på anmodning kan hentes hjælp fra de offentlige myndigheder. Retten til sådanne oplysninger sikres på meget forskellige måder i de forskellige lande. I nogle lande antager de offentlige myndigheder, at eftersom der er en retlig forpligtelse til at gøre alle valgsteder tilgængelige, skal der på alle steder i praksis være taget fuldt ud højde for behovene hos personer med handicap. En anden gruppe består af lande, hvor vælgeren er tvunget til at stemme på det valgsted, som han/hun hører til på baggrund af bopæl, og dette kan ikke ændres. Derfor har myndighederne erkendt, at der ikke er så meget brug for sådanne oplysninger, og at de derfor ikke behøver at levere dem. I langt de fleste lande forsøger myndighederne dog enten via telefon eller via deres websted at videregive disse vigtige oplysninger. Denne opgave varetages oftest af de lokale myndigheder, der som regel er forpligtet til at klargøre valgstederne i deres respektive områder. Ofte kan disse oplysninger også findes på hjemmesiden for den centrale institution, der organiserer valg, eller indhentes via en hotline. Det sker dog, at proceduren forbundet med at indhente oplysninger om tilgængeligheden af et bestemt valgsted er alt for formel – f.eks. skal der indsendes en skriftlig anmodning.

6.1.5 Der findes også mange positive eksempler i EU:

- i **Litauen** offentliggør den centrale valgbestyrelse på sit websted et elektronisk kort med afmærkede valgsteder, der er egnede for personer med nedsat mobilitet. En lignende løsning findes i **Polen**
- i **Estland** er det muligt at få selv meget detaljerede, tekniske svar, da hvert valgsted har sit eget telefonnummer
- i **Tyskland** skal den valgbekendtgørelse, der sendes til alle vælgere, indeholde oplysninger om, i hvilken grad valgstedet er tilgængeligt, og et servicetelefonnummer, hvor der kan indhentes oplysninger om tilgængelige valgsteder.

6.1.6 Bemærkninger

- a) Oplysninger om valgdatoen, grundlæggende regler og mulige måder at stemme på samt tilpasning til behovene hos personer med handicap skal videregives korrekt og på en måde,

23

F.eks. <https://www.youtube.com/watch?v=S9tStaM5XSQ>

der tager hensyn til de forskellige typer handicap blandt vælgerne og navnlig behovene hos blinde, synshandicappede og døve og personer med intellektuelle handicap.

- b) De offentlige myndigheder skal samarbejde med de organisationer, som repræsenterer personer med handicap, om udarbejdelsen og formidlingen af disse oplysninger for at sikre, at oplysningerne videregives på den mest effektive måde. De offentlige myndigheder bør endvidere overveje at finansiere de aktiviteter, som disse organisationer iværksætter.
- c) Personer med handicap har ofte begrænset selvstændig mobilitet og er mere afhængige af støtte fra personer omkring dem. Det er derfor meget vigtigt, at oplysningerne leveres direkte i en form, der tager højde for de individuelle behov, der følger af et bestemt handicap. Offentlige medier og internettet er vigtige kommunikationsværktøjer, men kan ikke være de eneste kanaler for at nå ud til disse personer.
- d) Alle vælgere i EU bør let kunne finde ud af, hvor tilgængeligt et bestemt valgsted i praksis er for personer med begrænset selvstændig mobilitet.
- e) Det er meget vigtigt at kunne hente oplysninger via telefon og ved at stille yderligere spørgsmål. Det er bekymrende, at det kun er et lille antal medlemsstater, der i øjeblikket tilbyder en sådan løsning, som burde være almindelig tilgængelig.
- f) Illustrationer synes at være en af de mest effektive måder til at levere fyldestgørende oplysninger til personer med intellektuelle handicap. Desværre benyttes dette værktøj meget sjældent i EU.

6.2 Stemmeafgivning på et valgsted

6.2.1 Den grundlæggende, den mest populære og i nogle lande den eneste mulighed for deltagelse i valg er at stemme på et valgsted. Det er derfor meget vigtigt, at disse steder er fuldt tilgængelige for personer med forskellige handicap, og at valgbestyrelserne som de ansvarlige for valgbehandlingen på valgstederne, har det rette udstyr og kan yde den bistand, der er nødvendig alt efter de pågældende personers behov. Andre juridiske og organisatoriske løsninger, der giver disse vælgere mulighed for at deltage (f.eks. brevstemme, stemmeafgivning via mobil stemmeurne, stemmeafgivning ved stedfortræder, tidlig stemmeafgivning på nogle valgsteder), kan betragtes som supplerende alternativer for personer med handicap, men ikke som en erstatning for retten til at stemme personligt på et valgsted på valgdagen.

6.2.2 I 12 medlemsstater har personer med handicap ikke ret til at ændre valgsted, hvis de f.eks. som følge af deres handicap anser et andet valgsted som mere praktisk for dem end det valgsted, de hører til på baggrund af deres bopæl. Heldigvis findes denne mulighed i 15 medlemsstater. Normalt er proceduren enkel. F.eks.:

- i **Ungarn** kan enhver (på webstedet for det nationale valgkontor, ved personligt fremmøde på kommunekontoret eller ved at sende en anmodning med posten) angive sit behov for et tilgængeligt valgsted så sent som to dage før et valg. En lignende procedure findes i visse

andre lande, herunder **Slovenien** med en tredages tidsfrist og **Danmark** med en tidsfrist på otte dage

- i **Italien** kan dette lade sig gøre på selve valgdagen, og de lokale myndigheder sørger tilmed for transport for personer med nedsat mobilitet til et valgsted, hvor der er taget højde for deres behov. Der sørges også for transport i **Bulgarien**
- i **Kroatien** og i **Polen** har vælgere to muligheder: De kan enten stemme et andet sted end ved deres bopæl, forudsat at de lader sig forhåndsregistrere (i registeret over vælgere, der stemmer et andet sted end ved deres bopæl), eller anskaffe sig en attest, der giver dem tilladelse til at stemme ved ethvert valgsted
- i **Slovakiet** kan en vælger personligt møde op hos kommunen, hvor han/hun har fast bopæl, for at anmode om et valgkort, selv på den sidste hverdag inden valgdagen (kortet bliver så straks udleveret), eller sende en anmodning pr. brev eller e-mail senest 15 hverdage inden valgdagen (kommunen sender så kortet inden for tre hverdage fra modtagelsen af anmodningen)
- i **Litauen** er der blevet indført en meget fleksibel procedure, som kan udføres på valgdagen på det valgsted, vælgeren har valgt. Valgbestyrelsen sender en elektronisk anmodning til det valgsted, som vælgeren hører til på baggrund af sin bopæl, og efter modtagelse af elektronisk bekræftelse på, at vælgeren ikke har stemt på et andet valgsted, optages personen på valglisten på det valgsted, som han/hun har valgt
- i **Nederlandene** er det også muligt frit at vælge valgsted
- i **Tyskland** har alle vælgere mulighed for at søge om et valgkort (Wahlschein) indtil kl. 18.00 den næstsidste dag inden valgdagen, og med det valgkort kan vælgeren stemme på ethvert valgsted inden for sit administrative distrikt eller by.

6.2.3 Spørgsmålet om tilpasning af valgsteder til behovene hos personer med handicap behandles meget forskelligt i medlemsstaternes lovgivning. I 11 EU-lande anvendes det generelle princip, at alle valgsteder skal tilpasses. Undersøger man det nærmere, viser det sig dog, at tilgængelighed i praksis forstås meget snævert – kun som fravær af fysiske hindringer for, at kørestolsbrugere kan komme ind på valgstedet ledsaget af andre personer, som om nødvendigt kan hjælpe med at skubbe kørestolen. En række andre problemstillinger er imidlertid blevet forbigået – f.eks. blindes behov, hensigtsmæssig indretning af de områder, hvor personer bevæger sig fra sted til sted, og udformningen og præsentationen af officielle bekendtgørelser, der opslås på valgsteder. Seks medlemsstater har ingen regler om tilpasning af valgsteder til behovene hos personer med handicap. Flere medlemsstater har gjort valgstedernes tilgængelighed til en generel regel, som skal medtages i beslutningen om, hvor valgstederne skal oprettes.

6.2.4 Kun nogle medlemsstater har været realistiske og erkendt, at det ikke på kort sigt er muligt fuldt ud at tilpasse alle valgsteder. Samtidig har de erkendt behovet for specifikt at fastsætte en forpligtelse til at sikre tilgængeligheden af i det mindste nogle valgsteder ved at indføre kvantitative indikatorer.

- I **Polen** skal mindst 50 % af valgstederne være tilgængelige.
- I **Østrig** skal der være mindst ét tilgængeligt valgsted i hver kommune og ét i hvert distrikt i Wien.

- I **Ungarn** og i **Irland** skal der være mindst ét tilgængeligt valgsted i alle beboede områder.
- I **Litauen** undertegnede den centrale valgbestyrelse, Litauens handicapforum og sammenslutningen af litauiske kommuner den 26. november 2018 en aftale, der skaber garanti for fuld tilgængelighed af mindst 50 % af valgstederne.

- 6.2.5 Valgstederne er ofte placeret i offentlige bygninger (f.eks. skoler, sundhedsinstitutioner, lokale myndighedskontorer), der kan benyttes gratis til afholdelse af valg. Uheldigvis ligger mange af dem i gamle bygninger, som ikke tilgodeser behovene hos personer med handicap. I **Litauen** har man fundet en interessant løsning²⁴. Hvis det ikke er muligt at indrette og udstyre valgsteder med henblik på at tage højde for behovene hos personer med handicap, skal der lejes egnede lokaler til valgstederne, og omkostningerne dækkes af statens budget.
- 6.2.6 Det sker ofte, at en vælger med handicap ønsker at blive ledsaget til valgstedet af en person, som han/hun selv har valgt, og som i et vist omfang kan hjælpe med stemmeafgivningen, herunder indhentning af stemmeseddel, afmærkning eller angivelse af valg på stemmesedlen og anbringelse af stemmesedlen i stemmeurnen. Den slags hjælp er tilladt i de fleste medlemsstater, og reglerne på dette område er meget fleksible. Vælgerens valg af hjælper er normalt bindende, og der kan ikke stilles spørgsmålstejn ved det. En af de mest almindelige begrænsninger er, at et medlem af en valgbestyrelse ikke kan fungere som hjælper. I f.eks. **Sverige, Luxembourg, Danmark** og **Tyskland** kan en vælger dog også udpege et medlem af valgbestyrelsen til hjælper. I **Finland** er det muligt at udpege både et medlem af valgbestyrelsen og den såkaldte valgtilforordnede, der er til stede på alle valgsteder, og i **Ungarn** kan vælgeren få hjælp af en person efter frit valg eller af to medlemmer af valgbestyrelsen, der handler i fællesskab.
- 6.2.7 I mange lande er der ingen aldersgrænse, og hjælpen kan derfor også ydes af en person, der endnu ikke har stemmeret (f.eks. vælgerens barn eller barnebarn). Det er f.eks. tilfældet i **Frankrig, Belgien, Polen, Tyskland, Sverige, Østrig** og **Litauen**. I mange lande er det dog et krav, at hjælperen har stemmeret (og derfor opfylder aldersgrænsen), og tilmed at vedkommende er stemmeberettiget på det specifikke valgsted. Det gør det vanskeligt for vælgerne og kan i nogle tilfælde hindre dem i at stemme. Det sker, at valgbestyrelsen skal vurdere, om den hjælper, vælgeren med handicap har udpeget, er i stand til at yde hjælp, eller om den pågældende vælger rent faktisk har brug for hjælperen. I én medlemsstat skal vælgerne først aflægge ed om, at de virkelig er blinde og har behov for en hjælper. Loven indeholder både ordlyden af eden og specifikke spørgsmål, der skal stilles den valgte hjælper. Hele proceduren skal være afsluttet indtil to timer, før valgstedet lukker, ellers kan stemmeafgivningen med hjælper afvises. Disse betingelser, regler for typen af handicap, der giver en vælger ret til at få hjælp (f.eks. kun blinde), og krav om, at vælgere (primært synshandicappede) fremlægger en lægeattest, hvoraf det fremgår, at de ikke er i stand til at stemme selvstændigt og har brug for hjælp, bør betragtes som uberettigede. Det samme gælder forpligtelsen om, at hjælperen, der ledsager personen med handicap, skal være registreret på forhånd.
- 6.2.8 En regel, der anvendes i to lande, og hvorefter kun medlemmer af en valgbestyrelse kan optræde som hjælper, er problematisk. Reglen er i strid med princippet om hemmelig

24

Nylige ændringer af loven om valg til Europa-Parlamentet, der træder i kraft den 1. juli 2019.

stemmeafgivning, navnlig i små samfund, hvor alle kender alle, og det kan afholde nogle fra at deltage i valg.

6.2.9 I langt de fleste medlemsstater er det obligatorisk at benytte et angivet område (f.eks. en stemmeboks) til frit at sætte sit kryds på stemmesedlen. I de fleste tilfælde overholdes denne regel dog ikke strengt. Der er en lignende fleksibel tilgang til kravet om, at stemmebokse kun må benyttes af én person ad gangen eller højst sammen med den pågældende persons hjælper.

6.2.10 Hvis et valgsted i **Slovakiet** ikke er tilgængeligt for en person med handicap, flyttes stemmeseddel og stemmeurne uden for valgstedet, så den pågældende kan stemme. I **Belgien** kan vælgere benytte en stemmeboks, der er særligt indrettet efter behovene hos personer med handicap, og som er placeret et tilgængeligt sted, som også kan være uden for valgstedet. I **Kroatien** tager medlemmerne af valgbestyrelsen stemmesedlen med udenfor og udleverer den til en person, som ikke kan komme ind på valgstedet, tager den sammenfoldede stemmeseddel, som vælgeren har markeret sit valg på og derefter lagt i en kuvert, og bringer den tilbage til valgstedet, hvor stemmesedlen tages ud af kuverten og lægges i stemmeurnen.

6.2.11 Spørgsmålet om indretning af valgsteder i forskellige medlemsstater, herunder stemmebokse, er kilde til mange bekymringer. Ingen EU-medlemsstater har gennemført omfattende løsninger for at standardisere den måde, valgsteder er indrettet og styres på, så de kan betragtes som brugervenlige for alle vælgere. Dog er der i f.eks. **Polen** meget detaljerede regler, der fastsætter de standarder, som skal overholdes af valgsteder, der er officielt anerkendte som værende tilgængelige for personer med handicap. I **Belgien** udarbejdes der før hvert valg en detaljeret guide for de lokale myndigheder om, hvordan valgsteder gøres klar. Disse instrukser offentliggøres på internettet, så de også er almindeligt tilgængelige for vælgerne. Disse instrukser angiver bl.a. skriftstørrelsen i meddelelser, ganges minimumsbredde, skrånende ramper og niveauforskelle i områder foran valgstedet, indretning af parkeringsområder foran valgsteder og stemmeurnernes mål²⁵.

6.2.12 En meget almindelig fejl er, at der ikke er tænkt over området, hvor folk bevæger sig fra sted til sted, og derfor er placeringen af de forskellige faser af stemmeafgivningen på valgstedet ikke gennemtænkt (placering af vælgerregistrering og modtagelse af stemmesedler, stemmebokse og stemmeurner). Det betyder, at vælgere ofte skal passere hinanden på små områder, og dette er besværligt, ikke kun for personer med handicap.

6.2.13 Nogle af de hyppigst forekommende vanskeligheder er: alt for små stemmebokse, store vanskeligheder for kørestolsbrugere med at bruge dem (de skal f.eks. ofte fjerne en stol for at få kørestolen op til bordet), manglende mulighed for at vælge, hvordan stemmesedlen udfyldes (siddende eller stående), meget små borde til at udfylde stemmesedler (generelt har vælgeren f.eks. kun mulighed for at sætte sin taske på gulvet), placeringen af hullet i stemmeurnen, således at nogle vælgere med handicap er forhindret i selv at aflevere deres stemmeseddel.

6.2.14 I de fleste lande er reglerne fleksible, når det drejer sig om at lægge stemmesedler i stemmeurnen. Stemmesedlen kan lægges i stemmeurnen ikke bare af vælgeren, men også af en

---

25

[Vlaanderenkiest – Toegankelijke verkiezingen: een overzicht.](#)

anden person, som vælgeren udpeger. Det er ofte børn, når hele familien tager til valgstedet. I **Tjekkiet, Tyskland og Grækenland** kan et medlem af valgbestyrelsen også hjælpe, selvom vedkommende ikke er udpeget hjælper, og i **Portugal** returneres stemmesedlen altid til en repræsentant for valgbestyrelsen, som lægger den i stemmeurnen. Princippet om sidste kontakt giver dog anledning til bekymring: I to lande er der krav om, at vælgeren – selv vælgere med handicap – er den sidste person, der rører stemmesedlen, før den lægges i stemmeurnen.

6.2.15 Adgang til oplysninger på et valgsted er et vigtigt aspekt af deltagelse i valg. National lov definerer præcist omfanget af oplysninger, der skal være på valgstederne, og begrænser det til to områder – grundlæggende, officielle oplysninger om alle kandidater og instrukser i, hvordan man stemmer. Oftest får personer med handicap mundtlige forklaringer af valgstyrene, således at bekymringer hurtigt kan ryddes af vejen, og oplysninger videregives på en måde, der tager højde for den pågældende vælgers behov. Der kan opstå vanskeligheder, når den person, der har brug for præcisering, er døv og bruger tegnsprog, da muligheden for at benytte en tegnsprogstolk online kun findes i nogle få medlemsstater.

6.2.16 Meget ofte er der på valgsteder opslået officielle bekendtgørelser, som er udstedt af det nationale organ, der forestår valget. En almindelig fejl er, at disse bekendtgørelser opslås i en upraktisk højde, så de f.eks. ikke kan læses af kørestolsbrugere. Dog fremgår det meget udtrykkeligt af reglerne i f.eks. **Polen**, at oplysninger skal kunne læses af alle.

6.2.17 Nogle lande indfører også yderligere løsninger på valgstederne for personer med bestemte typer handicap.

- I **Spanien** bliver de letlæselige informationsbrochurer om valg og tilgængelighed, der findes på webstedet for valget, også trykt og sendt til alle valgsteder – disse brochurer udarbejdes til hvert valg af indenrigsministeriet i samarbejde med de vigtigste sammenslutninger for personer med handicap.
- I **Litauen** ligger der på valgstederne brochurer, der udgives af den centrale valgbestyrelse, med oplysninger på bl.a. punktskrift, om hvordan der stemmes.
- I **Malta** er det ved lov fastlagt, at alle valgsteder skal være udstyret med lydafspillere og en overlægsplade for de kandidater og partier, der er opstillet på stemmesedlen.
- I **Portugal** og i **Irland** opslås en forstørret kopi af stemmesedlen på alle valgsteder.
- I nogle medlemsstater (f.eks. **Sverige, Belgien og Nederlandene**) kan vælgerne benytte lupper eller forstørrelsesapparater, der er til rådighed på alle valgsteder.

6.2.18 Bemærkninger

- a) På trods af de eksisterende regler er langt de fleste valgsteder i EU ikke fuldt ud eller generelt indrettet til at tage højde for behovene hos personer med forskellige typer handicap, og dette kan der ikke hurtigt rettes op på. Derfor er den bedste løsning på denne situation indtil videre at give vælgere med handicap mulighed for at benytte et andet valgsted, hvis det valgsted, de hører under, afhænger af bopæl. Den administrative procedure for at gennemføre en sådan ændring bør være enkel og hurtig.

- b) Alle vælgere med handicap bør frit kunne vælge den person, som skal hjælpe dem med at afgive stemme på valgstedet. De supplerende betingelser for hjælpere i mange lande synes ikke berettigede.
- c) Mange lande har indført interessante, praktiske foranstaltninger der giver vælgere med forskellige handicap god adgang til oplysninger på valgstederne. De vigtigste, som også hurtigt kan indføres, er følgende: opslag af officielle bekendtgørelser og kopier af stemmesedler i passende størrelser og i en højde, så de let kan læses; oplysninger på punktskrift; mulighed for at gøre brug af en tegnsprogstolk online.
- d) Det er yderst vigtigt at udarbejde meget detaljerede principper (i form af juridiske regler eller instrukser til lokale myndigheder og valgbestyrelser), der nærmere beskriver valgbestyrelsens muligheder, og hvordan deres arbejde tilrettelægges. Disse regler skal bl.a. angive indretning af de områder, hvor folk uhindret kan bevæge sig rundt, stemmeboksens størrelse, placering og faciliteter, adgang til stemmeurnen samt parkeringsmuligheder og adgang til valgstedet.

6.3 Stemmesedlen

6.3.1 Den måde, der stemmes på ved valg til Europa-Parlamentet, varierer meget i EU. Ofte er det en af de afgørende faktorer for, om personer med handicap rent faktisk er i stand til selvstændigt at afgive stemme. Undertiden er det udformningen af stemmesedlen og den påkrævede måde at stemme på, som er en hindring, der ikke kan overvindes, og stemmeafgivning kræver hjælp fra en anden person, som skal vide, hvordan den pågældende ønsker at stemme.

6.3.2 Hvor valgsystemet foreskriver, at vælgeren skal udføre en handling og derudover måske endnu en handling (f.eks. angivelse af et politisk parti og dernæst mulighed for, men ikke forpligtelse til, at angive den foretrukne kandidat), skal systemet skabe muligheder for, at vælgere med handicap kan udøve alle deres rettigheder.

6.3.3 De handlinger, som vælgerne skal udføre i medlemsstaterne for at stemme, kan opdeles i tre typer:

- angivelse af en form for markering på stemmesedlen et bestemt sted ("x", "+", "v", udfyldelse af et felt, cirkel om et nummer)
- valg af et kort fra en bunke af kort med navnene på de politiske partier
- angivelse på stemmesedlen (nummer, navn eller efternavn).

6.3.4 På grundlag af disse typer vælgerhandlinger kan medlemsstater kategoriseres som følger:

- lande, hvor stemmeafgivning består i at sætte en form for markering (f.eks. "x", "+") eller en cirkel om et nummer eller i at udfylde et bestemt felt et eller flere steder på stemmesedlen (der enten angiver et parti eller en bestemt kandidat eller kandidater på en partiliste): **Østrig, Belgien, Bulgarien, Kroatien, Cypern, Danmark, Tyskland, Ungarn, Luxembourg, Nederlandene, Polen, Portugal, Rumænien, Slovenien**

- lande, hvor vælgeren først vælger et kort med navnet på et parti fra den stak, han/hun har modtaget, og derefter på kortet angiver sit valg af kandidat eller kandidater ved at foretage en markering (f.eks. "x" eller "+") eller udfylde et bestemt felt: **Tjekkiet, Grækenland, Letland, Slovakiet**
- lande, hvor stemmeafgivning består i at sætte en form for markering ved siden af navnet på et politisk parti, hvorefter vælgeren også skal eller kan angive et nummer eller efternavn på en bestemt kandidat (eller kandidater): **Italien, Litauen**
- lande, hvor stemmeafgivning består i at skrive valget på stemmesedlen (navn på parti, nummer eller efternavn på en bestemt kandidat): **Finland og Estland**
- lande, hvor vælgere ikke foretager nogen markering eller angiver noget på stemmesedlen – de modtager en pakke med kort, hvorfra de vælger kortet med navnet på et parti og anbringer det i stemmeurnen: **Frankrig og Spanien**
- lande, hvor numre, som angiver præferencer, skrives i felter ved siden af kandidaternes efternavne: **Malta og Irland**
- land med et kompliceret stemmeseddelsystem: **Sverige** (valget er mellem tre kort i forskellige farver, og derefter – afhængigt af det valgte kort – er der (ikke altid) mulighed for at markere et felt eller skrive navnet på enten et parti eller en kandidat).

6.3.5 For vælgere, der modtager en stemmeseddel med trykte navne på kandidater og de politiske partier, er størrelsen af tegnene og stemmesedlen yderst vigtig. Det er normalt det organ, der er ansvarligt for at organisere valget, der bestemmer skriftstørrelsen og ofte også størrelsen af stemmesedlen. I nogle lande er stemmesedlens mål dog fastlagt ved lov. Her er forskellene mellem EU-landene store, fra A4-format til formater, der kan være større end A2. Reglerne i **Belgien** er meget interessante, idet de kun angår længden af stemmesedlen, der afhængigt af region kan være 36 eller 72 cm lang, mens **Cypern** har besluttet, at stemmesedlen maksimalt må være 16x70 cm. I **Bulgarien** udarbejdes en særlig brochure, hvis listen over kandidater er lang.

6.3.6 Den mest populære og samtidig enkleste måde at stemme på ved valg til Europa-Parlamentet er at sætte et "x" eller lignende i et felt ved siden af kandidatens navn eller navnet på et politisk parti. Denne løsning bruges i 12 lande. I to lande skal feltet udfyldes, og i to andre lande sættes "x'et" ved siden af navnet eller efternavnet uden nogen særlig angivet plads.

6.3.7 Andre måder at angive et valg på kan være at tegne en cirkel omkring kandidatens referencenummer (**Slovakiet, Slovenien**) eller sætte en markering ved siden af kandidatens navn vha. et stempel, der fås hos valgbestyrelsen (**Rumænien**). I **Luxembourg** fortolkes en cirkel eller et "x" (eller lignende) på stemmesedlens øverste del som støtte til hele listen, selvom vælgeren også har ret til at fordele sine seks stemmer mellem sine foretrukne kandidater. Én kandidat kan højst få to stemmer (angivet ved at sætte to "x" ved siden af navnet).

6.3.8 Lovgivningen i de fleste medlemsstater anvender generelt en meget fleksibel tilgang til kvaliteten af markeringer på en stemmeseddel, selvom de to streger i "x'et" i f.eks. **Polen** skal krydse hinanden inde i det angivne felt, for at stemmen er gyldig. I mange lande er det dog anerkendt, at hvis der ikke er tvivl om vælgerens hensigt, så er det ikke nødvendigt at fastlægge alt for formelle regler for, at en stemme f.eks. er ugyldig, hvis de to streger ikke

krydser hinanden præcist nok, eller hvis cirklen er ufuldstændig. I **Portugal** medtælles stemmen således, hvis den tydeligt angiver vælgerens vilje, selvom vælgerens markering ikke er perfekt eller er uden for feltet.

- 6.3.9 Spørgsmålet om en stemmes gyldighed er knyttet til adgangen til tekniske hjælpemidler, der gør det muligt for personer med handicap, især blinde og synshandicappede og personer med begrænset brug af hænderne, selvstændigt at afgive stemme og til visheden for, at deres stemme vil blive retteligt accepteret og talt med. I 7 medlemsstater kan vælgeren få en særlig overlægsplade til stemmesedlen, der præcist angiver, hvor den korrekte markering skal sættes²⁶. I nogle af disse lande anvendes der imidlertid ikke punktskrift, hvilket gør det overordentligt svært for blinde at stemme selvstændigt. I andre lande findes der ikke den slags løsninger for blinde og synshandicappede og personer, der har svært ved at skrive tydeligt, hvilket betyder, at de er afhængige af hjælp fra deres familie/nære venner, når de skal stemme.
- 6.3.10 Kun to lande (**Spanien** og **Sverige**) ud af syv, hvor vælgeren vælger et kort med navnet på det politiske parti (valgkomité) fra en stak kort med navnene på alle partier (som det eneste eller første trin i stemmeafgivningsproceduren), har indført foranstaltninger, så blinde selv kan finde det rigtige kort – kortene er forseglede i kuverter med punktskrift, så det rigtige kort let kan tages ud.
- 6.3.11 I syv medlemsstater skriver vælgere registreringsnummeret eller navnet på den valgte kandidat eller navnet på det parti, de stemmer på, på stemmesedlen. Denne løsning er forbundet med alvorlige vanskeligheder for mange mennesker og øger risikoen for, at deres stemme erklæres ugyldig på grund af ulæselig håndskrift (der ofte skyldes handicap), at deres foretrukne kandidater ikke indgår i optællingen, eller at det kun er deres stemme på bestemte politiske partier, der medtælles. I én medlemsstat medfører en anden markering eller et ord, som ikke er kandidatens registreringsnummer, at stemmesedlen bliver ugyldig. Af disse medlemsstater er det kun **Malta**, der yder hjælp til synshandicappede – på anmodning kan der udleveres en overlægsplade og lydudstyr, og der er ikke krav om forhåndsunderretning. Hvis personen stadig ikke kan stemme, hjælper de valgtilfornede afhængigt af behov. Så længe der ydes hjælp har andre ikke adgang til afsnittet med stemmebokse.
- 6.3.12 I nogle medlemsstater er stemmeafgivning ikke blot én enkelt simpel handling. Vælgeren har flere forskellige muligheder, og det kan være svært at forstå. I **Litauen** er det muligt at vælge mellem nul og fem foretrukne kandidater. I **Slovakiet** er det muligt at vælge op til to kandidater. I **Luxembourg** har vælgeren et bestemt antal stemmer, der kan gives til kandidater, og én person kan tilmed gives to stemmer. I **Malta** angives op til fem kandidater i prioriteret rækkefølge. I **Sverige** skal vælgeren først vælge en af tre stemmesedler og derefter fortsætte på forskellig måde afhængigt af det valgte kort. Dertil kommer, at det i særlige tilfælde ikke blot er muligt at vælge en foretrukket kandidat på listen, men også at skrive navnet på en person, der ikke findes på listen. Oplysningsvejledningerne fra myndighederne i disse lande forsøger at forklare konsekvenserne af de forskellige valgmuligheder for vælgerne. I **Sverige**, der har det mest komplicerede system, er der plakater med billeder med trinvis instrukser i at stemme.

26

Også i Irland findes en sådan overlægsplade, men kun ved folkeafstemninger og præsidentvalg.

6.3.13 Bemærkninger

- a) For vælgere med handicap er det tekniske aspekt af stemmeafgivningen lige så vigtigt som adgang til oplysninger eller adgang til valgstedet. Den mest praktiske løsning er at afgive stemme ved at sætte et "x" eller lignende i et tilstrækkeligt stort felt. For blinde, synshandicappede og personer, der har svært ved at skrive tydeligt med en kuglepen, er særlige overlægsplader til stemmesedler med punktskrift og med letlæselig tekst (f.eks. kun kandidaternes referencenumre) en meget god løsning. Men stemmeafgivning ved at tegne en cirkel, f.eks. omkring kandidatens referencenummer, udgør en væsentlig hindring for vælgere med begrænset brug af hænderne.
- b) Hvis vælgeren vælger et kort med navnet på et politisk parti fra stakken af kort, skal skriften på de enkelte partiers kort være tilstrækkelig stor, og alle kort skal også være trykt med punktskrift eller ligge i kuverter med punktskrift, så blinde kan vælge det rigtige kort.
- c) Stemmeafgivning ved at skrive nummeret eller navnet på kandidaten eller navnet på partiet på stemmesedlen er besværligt og udgør en risiko for, at stemmen erklæres ugyldig. Derfor er det uanset et lands valgtraditioner værd at overveje at ændre denne regel.
- d) For personer med intellektuelle handicap bør oplysninger om proceduren for stemmeafgivning tilpasses tilsvarende. Den bedste tilgang er tekst med enkle sætninger eller grafiske instrukser. Dette er særlig vigtigt i lande med en kompliceret stemmeafgivningsprocedure, hvor vælgeren skal træffe flere forskellige valg og deraf følgende handlinger. Ikke blot skal de næste trin i proceduren, men også deres konsekvenser forklares for disse vælgere.

6.4 Tidlig stemmeafgivning – før den officielle valgdag på bestemte valgsteder

- 6.4.1 I ti medlemsstater har i hvert fald nogle grupper af vælgere mulighed for at stemme på forhånd ved personligt at møde frem på et bestemt valgsted – normalt hos de lokale myndigheder. Disse valgsteder er beliggende i lokaler, som er indrettet efter behovene hos personer med nedsat selvstændig mobilitet.
- 6.4.2 I otte lande gælder denne ret for alle borgere, mens det i de andre to er særlige grupper af borgere, der kan stemme på forhånd. Handicap kan ikke bruges som begrundelse for tidlig stemmeafgivning, men personer, der er indlagt eller forventes at være indlagt på valgdagen har ret til at stemme på forhånd.
- 6.4.3 I langt de fleste lande er tidlig stemmeafgivning ikke forbundet med nogen som helst administrative tiltag for vælgerne. I nogle lande er forhåndsregistrering nødvendig for at kunne stemme tidligt. De kan blot møde op på valgstedet i åbningstiden. I **Finland** kan der bl.a. stemmes tidligt på valgsteder, der er indrettet på hospitaler og institutioner for langtidspleje.

6.4.4 Bemærkninger

- a) Tidlig stemmeafgivning kan være effektivt med hensyn til at hjælpe personer med handicap til at deltage i valg. Da der som minimum er nogle dage hertil, er det lettere for de lokale myndigheder at arrangere transport for personer til disse valgsteder.
- b) På institutioner for langtidspleje er det lettere at tilrettelægge en sådan stemmeafgivning på en hverdag, hvor der normalt er mere personale på arbejde end på en søndag, som er den traditionelle valgdag i de fleste lande.

6.5 Brevstemme

- 6.5.1 I nogle medlemsstater kan vælgere, der bor i det land, hvor der er valg, anskaffe stemmesedlen på forhånd (før valgdagen) for selv at udfylde den og derefter sende den med posten/kurer til valgbestyrelsen eller få en anden person (som ikke er medlem af valgbestyrelsen) til at aflevere den personligt. I denne rapport kaldes alle disse måder at stemme på for at brevstemme.
- 6.5.2 I **Spanien**, **Luxembourg** og **Tyskland** kan alle borgere brevstemme. I **Østrig**, **Irland**, **Polen**, **Slovenien** og **Sverige** er denne måde at stemme på mulig for snævert definerede grupper af personer, der på valgdagen ikke kan møde op på valgstedet, herunder personer med handicap.
- 6.5.3 I **Danmark** er der et blandet system, hvor der indgår elementer af brevstemmeafgivning. Der er vide muligheder for at stemme tidligt – fra tre uger til to dage – på bestemte valgsteder. For personer, der ikke er i stand til at møde op på et valgsted, kan tidlig stemmeafgivning også være i form af en brevstemme. På institutioner som hospitaler og plejehjem indsamler ledelsen tilstrækkeligt sikrede stemmesedler fra beboerne i disse institutioner og videresender dem til valgbestyrelsen. Særlige valgstyrelser afhenter de udfyldte stemmesedler fra personer med handicap i deres hjem.
- 6.5.4 I lande, hvor vælgere skal oplyse, at de ønsker at brevstemme for at få en stemmeseddel, anvendes brugervenlige procedurer – formularen indleveres altid på et kontor (ikke nødvendigvis personligt af vælgeren), mens nogle lande accepterer ansøgninger sendt med posten, en formular udfyldt online eller tilmed et telefonopkald. Oftest sendes stemmesedler gratis til hjemmeadressen. I **Irland** og **Spanien** kan de hentes på bestemte kontorer. I **Spanien** kan en person med handicap, som ikke er i stand til selv at tage på posthuset for at få lov til at brevstemme eller hente stemmesedlen, ringe til en notar, der gratis udsteder en fuldmagt, så den person, som vælgeren med handicap har udpeget, kan sørge for, at betingelserne for at brevstemme opfyldes. I **Tyskland** kan vælgere med handicap bede de offentlige myndigheder om hjælp til at indhente de dokumenter, der er nødvendige for at brevstemme.
- 6.5.5 Udfyldte stemmesedler sendes gratis (pr. post eller kurer). I **Sverige** indsamles kuverten med den udfyldte stemmeseddel hos vælgeren af en særlig repræsentant (f.eks. postbuddet) og leveres til valgbestyrelsen – stemmesedlen lægges i kuverten af vælgeren (eller om nødvendigt af en hjælper) i nærværelse af repræsentanten og et vidne. I **Polen**, **Østrig** og **Sverige** kan en vælger, der har udtrykt ønske om at brevstemme, og som har modtaget en stemmeseddel, ændre

mening og – i stedet for at returnere stemmesedlen – møde personligt op på valgstedet på valgdagen for at lægge den i stemmeurnen.

6.5.6 I **Tyskland** og **Polen** kan blinde vælgere indhente særlige overlægsplader til stemmesedler (de samme, som kan fås på valgstederne), så de kan stemme helt uden hjælp.

6.5.7 Bemærkninger

- a) Muligheden for at brevstemme gør det betydeligt lettere for personer med handicap at deltage i valg.
- b) Effektiviteten og populariteten af denne løsning afhænger dog af, hvor enkle procedurerne er, og af, at der ikke er pålagt gebyrer: tilkendegivelse af ønske om at deltage, metoderne til indsamling af stemmeseddel, og hvordan den returneres efter udfyldning.
- c) Vælgere bør ikke blot få tilsendt stemmesedlen, men også oplysninger i en form, der tager højde for den pågældende vælgers type af handicap og, hvor det er nødvendigt, overlægsplader til blinde og synshandicappede.

6.6 Stemmeafgivning via mobil stemmeurne

6.6.1 Denne måde at stemme på er mulig i 17 medlemsstater, men anvendes forskelligt. I 12 lande kan man afgive stemme i en stemmeurne, der leveres til vælgerens aktuelle opholdssted (f.eks. bopæl, hospitalsseng eller institution for langtidspleje), eller er placeret foran valgstedet (i situationer, hvor det er for vanskeligt for vælgeren at komme ind på valgstedet). I fem andre lande er situationen den samme set fra vælgerens side, selvom stemmesedlen ikke lægges i stemmeurnen (fordi den ikke fysisk bringes til stemmeurnen). I stedet indsamles en behørigt sikret stemmeseddel i en kuvert (der repræsenterer stemmeurnen) direkte fra vælgeren af medlemmer af valgbestyrelsen.

6.6.2 Denne måde at stemme på kan benyttes af personer, hvis handicap eller sygdom forhindrer dem i at møde op på valgstedet. I mange lande er det nok at være indlagt eller i en institution for langtidspleje på valgdagen eller som i **Litauen** at være 70 år gammel. I nogle lande er der bestemmelser, der specifikt fastsætter formelle krav. I andre vurderes den konkrete situation mere fleksibelt, og der tages også hensyn til midlertidig mangel på mobilitet (f.eks. en patient, der opholder sig hjemme efter en operation).

6.6.3 Proceduren for at tilkendegive ønske om at stemme via en mobil stemmeurne er meget fleksibel i EU-medlemsstaterne. Ud over udfyldelse af en formel ansøgning, accepteres et telefonopkald eller en e-mail i mange tilfælde. Kun i ét land er der krav om at indsende en lægeattest, der dokumenterer den manglende evne til at møde op på valgstedet.

6.6.4 Tolv lande har den mest fleksible løsning, hvor en stemmeurne bringes til vælgerens bopæl. Den mest almindelige begrænsning er her kravet om, at vælgerens bopæl skal være i den kommune, hvor det valgsted, som vælgeren hører til, er beliggende. I tre lande er brugen af en mobil stemmeurne begrænset til hospitalspatienter og personer, der opholder sig på

plejeinstitutioner, og som er sengeliggende og ude af stand til at bevæge sig omkring uden hjælp. I to andre lande kan stemmeurnen flyttes på selve valgstedet, hvis der er fysiske hindringer for, at en vælger kan komme til den. Det er endda muligt at flytte stemmeurnen og stemmesedlerne ud foran valgstedet.

6.6.5 I **Slovakiet**, **Finland** og **Estland** har personer, der yder permanent pleje til vælgere med handicap, også mulighed for at stemme samtidigt i samme stemmeurne. Betingelserne er: forudgående meddelelse, at de hører under samme valgbestyrelse, og en nær relation til vælgeren.

6.6.6 I omkring halvdelen af medlemsstaterne kan der afgives stemme via en mobil stemmeurne på valgdagen og i de øvrige i dagene op til valget. Vælgeren informeres normalt om det tidsrum, hvori stemmeurnen vil blive leveret til den pågældendes hjem. Kun i fire lande er dette tidsrum forholdsvis kort (ikke over tre timer).

6.6.7 Vælgere med handicap, der stemmer via en mobil stemmeurne, kan få den samme hjælp som på et valgsted, dvs. overlægsplader til blinde (hvis de fås i landet) eller hjælp fra en anden person (assistent).

6.6.8 Bemærkninger

a) En mobil stemmeurne er en meget effektiv måde til at give personer med handicap mulighed for at deltage i valg. Men i forhold til omkostninger er det en god ide at kombinere denne løsning med muligheden for at brevstemme, da disse to former kan supplere hinanden.

b) Som en midlertidig løsning indtil valgstedernes tilgængelighed er blevet forbedret, bør det overvejes at flytte stemmesedler og en lille ekstra stemmeurne uden for valgstedet, så vælgere kan afgive deres stemme dér.

c) For personer, der er syge eller har alvorlige handicap, kan det være meget byrdefuldt at vente flere timer på, at valgstyrene ankommer med stemmeurnen. Tidsrummet for levering af stemmeurnen bør være kort.

6.7 Stemmeafgivning ved stedfortræder

6.7.1 Stemmeafgivning ved stedfortræder vedrører kun de tilfælde, hvor vælgeren bemyndiger en anden person til at stemme på sine vegne på et valgsted. Populært kaldes dette stemmefuldmagt. Stedfortræderen afgiver en stemme på vegne af en vælger, og på stemmetidspunktet ledsages vælgeren ikke af stedfortræderen.

6.7.2 Dette er muligt i fire medlemsstater – i **Frankrig** og **Nederlandene** kan alle vælgere stemme ved stedfortræder, i **Polen** er det kun personer med handicap og personer, der er over 75 år, og i **Belgien** er det en ret for temmelig store grupper af vælgere, herunder personer, der er syge, og personer med handicap, hvis de kan fremvise en passende lægeerklæring.

6.7.3 Stedfortræderen skal kunne stemme på samme valgsted som den vælger, der overdrager sin stemmeret. Undtagelser fra denne regel er underlagt særskilte administrative procedurer.

6.7.4 I **Polen** og **Frankrig** skal stemmeret overdrages i nærværelse af en lokal embedsperson, hvilket kan være i vælgerens hjem. I **Belgien** overdrages stemmeret via en særlig formular uden krav om officiel bekræftelse.

6.7.5 Andre restriktioner i alle disse lande understreger desuden den særlige karakter af denne form for stemmeafgivning. I **Belgien** kan en person kun fungere som stedfortræder for én person, i **Nederlandene** for to, i **Frankrig** som en regel for én og kun for endnu én, hvis udpegelsen som stedfortræder sker af en person i udlandet, og i **Polen** for to, forudsat at mindst én af de personer, der overdrager sin stemmeret, er et nært familiemedlem.

6.7.6 Bemærkninger

a) Stemmeafgivning ved stedfortræder kan betragtes som en supplerende løsning, men må ikke bruges som undskyldning for at slække på indsatsen for at få alle vælgere til reelt og direkte at deltage i valg.

b) Især bør der være fokus på den måde, hvorpå stemmeret overdrages (krav om underskrift). Vælgere med handicap skal kunne overdrage deres stemmeret på deres bopæl.

c) Begrænsning af antallet af personer, som en person kan fungere som stedfortræder for, er hensigtsmæssig for at forhindre uregelmæssigheder i forbindelse med valg.

6.8 Elektronisk stemmeafgivning

6.8.1 Alle borgere i **Estland** kan stemme elektronisk. Det er ét element i et omfattende system, der gør det muligt for borgerne at kommunikere med de nationale myndigheder og klare næsten alle officielle anliggender. Anvendelsen af dette system er så udbredt, at der ikke er behov for grundlæggende undervisning. Elektronisk stemmeafgivning er den mest praktiske løsning for mange estere med handicap. Ved denne måde at stemme på angives kandidatens registreringsnummer ligesom på traditionelle valgsteder. En anden fordel er, at det er mere praktisk at se listen over kandidater på en computerskærm frem for at gennemse papirlister på valgstedet.

6.8.2 Den måde, som stemmeafgivningen organiseres på i **Estland**, beskytter vælgerne mod forsøg på at presse dem til at stemme på en bestemt måde, hvilket er meget vigtigt for personer med handicap, som ofte er afhængige af plejere. Princippet om senest afgivne stemme anvendes: En person, der stemmer elektronisk, kan ændre mening og stemme igen, og det er den senest afgivne stemme, som systemet tæller med. Vælgeren kan endda ændre mening, når det ikke længere er muligt at stemme elektronisk. I så fald er vælgeren dog nødt til at møde personligt op på valgstedet.

6.8.3 I visse regioner i **Belgien** stemmes der på valgsteder ved hjælp af særlige stationære enheder med en skærm (som man kender det fra en pengeautomat). Men for personer med handicap er

dette ikke en væsentlig forbedring. Der kan opstå problemer på grund af skærmens placering i højden og dens læsbarhed samt den fingerfærdighed, der nødvendig for at kunne anvende udstyret.

6.8.4 Bemærkninger

- a) Elektronisk stemmeafgivning kan være en anden måde at stemme på, der er egnet til nogle personer med handicap, såfremt det er en del af et omfattende system for elektronisk kommunikation mellem borgere og de nationale myndigheder. Det giver ikke mening at etablere et system kun med henblik på valg. Uanset de tekniske krav med hensyn til f.eks. sikkerhed ville der være behov for betragtelige investeringer for at oplyse om denne måde at stemme på, især fordi formidling af disse oplysninger til personer med forskellige handicap kræver en skræddersyet tilgang.
- b) Elektronisk stemmeafgivning via stationære enheder på valgstederne har ikke på nuværende tidspunkt væsentligt forbedret mulighederne for at stemme for personer med handicap. For at ændre på dette skal der iværksættes tekniske foranstaltninger, som sikrer, at personer med forskellige handicap selvstændigt kan betjene disse apparater, og placeringen af apparaterne skal garantere, at vælgerne reelt kan afgive deres stemme i hemmelighed.

6.9 Stemmeafgivning på institutioner for langtidspleje og på hospitaler

Personer på institutioner for langtidspleje og hospitaler er ofte forhindrede i at udøve deres stemmeret. Hvis vælgerne i et givent land under visse omstændigheder har mulighed for at stemme på andre måder end på et valgsted (f.eks. via mobil stemmeurne eller brevstemme), findes disse muligheder naturligvis også for personer på disse institutioner. Nogle lande har imidlertid indført særlige foranstaltninger, der specifikt er rettet mod disse personer, hvilket har fremmet deres deltagelse i valg betydeligt. Disse vælgere skal således ikke overholde særlige formaliteter inden valget i modsætning til vælgere, hvis helbredsmæssige situation er sammenlignelig, men som bor i eget hjem.

6.9.1 Syv lande stiller "lukkede valgsteder" til rådighed for disse personer. De er åbne på valgdagen og har normalt samme åbningstider som almindelige valgsteder. I **Polen** kan valgbestyrelserne vælge at lukke valgstederne tidligt, hvis alle stemmeberettigede vælgere har afgivet deres stemme. I **Italien** fastsættes valgstedets åbningstider af lederen af hospitalet eller plejeinstitutionen og er normalt væsentlig kortere end åbningstiderne for de andre valgsteder i landet.

6.9.2 Det er antallet af personer på en given institution, der er afgørende for, om der skal åbnes et valgsted på institutionen. Dette varierer meget: I **Bulgarien** er 10 personer nok, i **Polen** 15, og i **Malta** er tærsklen 50 personer, når der er tale om plejehjem for ældre, mens navnene på de største hospitaler udtrykkeligt fremgår af valgloven. I **Italien** er tærsklen 200 personer. I **Tyskland** og **Kroatien** dannes der valgbestyrelser på større institutioner, mens særlige mobile valgbestyrelser eller repræsentanter for almindelige valgbestyrelser kan tage ud til mindre hospitaler og institutioner for langtidspleje.

- 6.9.3 I andre lande er der indført særlige måder at stemme på, udelukkende for indlagte på hospitaler og personer på institutioner for langtidspleje. I **Litauen** transporteres personer, der er oppegående, til specifikke postkontorer for at afgive deres stemme inden valgdagen. Personer, som på grund af deres førlighed ikke har mulighed for at komme ind på disse steder, får aflagt besøg af en særlig valgstyrer med stemmesedler, som sikrer, at de udfyldes af vælgerne selv eller af en hjælper valgt af vælgeren og under vælgerens tilsyn. Stemmeafgivning i **Finland** foregår efter lignende regler som på lukkede valgsteder, men i dagene op til valgdagen (11 til 5 dage før valget). Situationen i **Estland** er nogenlunde den samme. I **Irland** kan vælgere på institutioner for langtidspleje ansøge om at blive optaget på listen for særlige vælgere mod fremsendelse af en lægeattest. De får derefter personligt besøg af en særlig valgstyrer (Special Returning Officers), som indsamler deres stemme.
- 6.9.4 Sengeliggende, der kræver pleje døgnet rundt, kan stemme i alle lande, hvor der kan stemmes på hospitaler og institutioner for langtidspleje. De fleste stemmer på deres stue eller afdeling og anbringer deres stemmeseddel i den mobile stemmeurne, der leveres af valgbestyrelsen. I to lande transporteres disse vælgere i senge eller kørestole til et valgsted med det rette udstyr. Når en vælger ikke selv kan anføre sit valg, gøres dette af den person, som den pågældende vælger har valgt og under vælgerens tilsyn.
- 6.9.5 Der udvikles særlige relationer mellem patienter og personale på disse institutioner, ofte med en høj grad af afhængighed, og det risikerer at påvirke vælgernes beslutning. Derfor bør man på disse institutioner ikke tilskynde til stemmeafgivning på afstand (f.eks. brevstemme eller via internettet). Man bør i stedet koncentrere sig om de direkte former, så den uafhængige valgbestyrelse kan kontrollere, at intet medlem af personalet forsøger at tvinge vælgeren til at stemme på en bestemt måde.
- 6.9.6 I mange lande kan personer på disse institutioner – hvis der ikke er oprettet et valgsted – stemme på anden vis på valgdagen eller tidligere, primært stemmeafgivning via en mobil stemmeurne eller ved at brevstemme, eller de kan blive transporteret til det almindelige valgsted. Disse alternativer koordineres meget ofte af institutionens ledelse. I nogle lande forestås dette af en mobil valgbestyrelse, der tager til hospitalet eller plejehjemmet, og det er ikke et krav, at institutionernes beboere forudgående har anmodet om at deltage i valget.
- 6.9.7 I næsten en tredjedel af medlemsstaterne har personer på døgnplejehjem, eller som modtager langvarig behandling på hospitaler, ingen mulighed for at deltage i valg. I et betragteligt antal lande, hvor det i teorien er muligt at stemme, kan det i praksis kræve en stor indsats og hjælp fra familien at udøve denne ret. I andre lande kan de fleste af dem deltage i valg, men de eksisterende systematiske løsninger er kun en hjælp for en mindre gruppe af vælgere – hovedsageligt vælgere på større institutioner.
- 6.9.8 Bemærkninger
- a) Demografiske ændringer og aldrende samfund er faktorer, der vil få antallet af personer på plejehjem og hospitaler til at stige. Myndighederne i medlemsstaterne bør være særligt opmærksomme på at sikre, at forholdene er sådan, at disse personer kan udøve deres stemmeret.

- b) Erfaringerne viser, at et lukket valgsted er den bedste systematiske løsning på institutioner, hvor der opholder sig mindst 50-100 personer, med mulighed for at personer på mindre institutioner kan afgive stemme via en mobil stemmeurne, der leveres af en mobil valgbestyrelse. Sengeliggende bør naturligvis altid kunne stemme via en mobil stemmeurne.
- c) På grund af de særlige relationer med en høj grad af afhængighed mellem patienter og personale på den slags institutioner er det vigtigt at minimere risikoen for, at vælgernes beslutninger påvirkes. I disse institutioner bør man derfor koncentrere sig om direkte former for stemmeafgivning, som gør det muligt for den uafhængige valgbestyrelse at kontrollere, at intet medlem af personalet forsøger at tvinge vælgeren til at stemme på en bestemt måde.

6.10 Stemmepligt

6.10.1 Deltagelse i valg er obligatorisk i tre EU-lande. Loven i **Belgien** og **Grækenland** indeholder ikke undtagelser fra denne regel. I **Luxembourg** har personer over 75 år ikke stemmepligt.

6.10.2 I **Belgien** og **Luxembourg** kan manglende deltagelse i et valg begrundes skriftligt, eventuelt ledsaget af bilag. I **Grækenland** sker dette via et interview med en embedsperson. Der findes ingen særlige procedurer, der tager højde for situationen for personer med handicap.

6.10.3 Dette er ofte en kilde til yderligere stress for personer med handicap – først kan de ikke stemme pga. utilfredsstillende foranstaltninger, og derefter skal de begrunde deres manglende deltagelse i valget. Desuden er der altid risiko for, at begrundelsen ikke anses for tilstrækkelig, hvilket kan udløse en bøde.

6.10.4 Kun i **Grækenland** fortolkes denne regel i praksis meget fleksibelt af myndighederne, selvom den er en del af de retlige rammer: Manglende deltagelse medfører ikke sanktioner. I **Belgien** kan en første ubegrundet manglende deltagelse i et valg udløse en advarsel eller en bøde på 40-80 euro. Efterfølgende ubegrundet manglende deltagelse udløser højere bøder (80-200 euro). Manglende deltagelse fire gange inden for 15 år betyder, at vælgeren slettes fra valglisten i 10 år. I **Luxembourg** udløser en første ubegrundet manglende deltagelse en bøde på 100-250 euro. Efterfølgende tilfælde (inden for fem år) udløser bøder på 500-1000 euro, og loven indeholder tillige strafferetlige sanktioner, selvom det i praksis er usandsynligt, at denne bestemmelse anvendes.

6.10.5 Bemærkninger

- a) Når det er obligatorisk for borgere at stemme ved valg, bør det også være en stærk tilskyndelse for myndighederne i disse lande til at iværksætte løsninger, der giver alle personer med handicap mulighed for at deltage i valg.
- b) Det må ikke føre til en situation, hvor en person med handicap skal overbevise en offentlig myndighed om, at han/hun ikke har kunnet deltage i et valg, fordi vilkårene for deltagelse i valg i det pågældende land ikke tog højde for hans/hendes handicap.

6.11 Stemmeret i et andet bopælsland end hjemlandet

6.11.1 Alle EU-borgere, der bor i en anden medlemsstat end deres hjemland, har ret til at stemme ved valg til Europa-Parlamentet i deres bopælsland. Men for at kunne benytte sig af denne ret skal de være optaget på valglisten.

6.11.2 I langt de fleste medlemsstater hænger optagelse på valglisten enten automatisk sammen med registrering i folkeregisteret eller registeret over skatteydere, eller også kan en potentiel vælger tilkendegive ønske om at stemme ved valg til Europa-Parlamentet samtidig med (eller efter) proceduren for registrering af bopæl/som skatteyder. I syv lande er proceduren mere kompliceret. I fire af dem skal EU-borgere, der ønsker at stemme, foretage en separat registreringsprocedure ved at udfylde en registreringsformular. I tre lande skal der indsendes en ansøgning, som derefter behandles af de lokale myndigheder.

6.11.3 De tekniske foranstaltninger forbundet med optagelse på valglisten er afgørende for personer med handicap. I 12 medlemsstater er det kun muligt at gennemføre alle formaliteter ved personligt fremmøde på det relevante kontor. I de øvrige 15 medlemsstater findes der også andre, mere praktiske metoder. I 14 lande er det muligt at indsende en papiransøgning, mens ansøgningen i 10 lande kan indsendes elektronisk – dvs. ved at sende en e-mail vedhæftet bilag eller ved at udfylde en onlineformular. I tilfælde af meddelelse via e-mail kræves der normalt en autoriseret elektronisk underskrift, mens det i f.eks. **Litauen** er nok at sende en skannet kopi af den udfyldte ansøgningsformular sammen med de nødvendige bilag. I ingen lande, hvor onlineansøgning er mulig, er formularen imidlertid egnet til synshandicappede, og der findes heller ikke tillempede løsninger for døve, såsom oplysninger på tegnsprog. I nogle lande findes der procedurer, som er lagt særligt an på de særlige behov hos personer med handicap. I **Malta** er der endda mulighed for, at en statsembedsmand kan aflægge besøg hos den person, der ønsker at blive optaget på valglisten, så den pågældende kan udfylde formularen. I **Litauen** kan en anden person indlevere eller indsende formularen.

6.11.4 Kun i to lande er borgere fra andre EU-medlemsstater, der er optaget på valglisten, forpligtede til igen at lade sig registrere inden næste valg. Det synes at være en unødvendig administrativ byrde. I de øvrige lande forbliver de til enhver tid optaget på valglisten.

6.11.5 Fristen for at indsende en ansøgning om optagelse på valglisten er et meget vigtigt spørgsmål. I de fleste EU-lande ligger tidsfristen længe før valget: mere end fire uger, 60 dage i nogle lande og i et enkelt land hele 90 dage før valget. Potentielle vælgere skal således optages på valglisten, før medierne rapporterer om principperne for deltagelse i valget, herunder om foranstaltninger for personer med handicap, der gør det muligt for dem at vurdere, om de selvstændigt vil kunne deltage i valget. I kun to lande er tidsfristen mindre end en uge før valget: i **Litauen** er optagelse mulig syv dage før valget og i **Polen** fem dage før (og endda senere i særlige tilfælde).

6.11.6 Bemærkninger

- a) Optagelse på valglisten af vælgere, der bor i et andet EU-land end deres hjemland, bør kun skulle ske én gang. Processen bør ikke skulle gentages ved efterfølgende valg.

- b) For mange personer med handicap er det umuligt eller meget besværligt at møde personligt op på et kontor for at blive optaget på valglisten. Derfor bør der være andre muligheder for at blive optaget på listen, herunder personaliserede metoder i særligt berettigede tilfælde, og mulighederne bør konstant udvides.
  - c) I mange medlemsstater tager procedureerne for optagelse ikke tilstrækkeligt hensyn til behovene hos blinde, synshandicappede og døve. Dette bør hurtigst muligt forbedres.
  - d) Fristerne for optagelse på valglisten i EU-medlemsstaterne varierer kraftigt, fra 90 til 3 dage før valget. Det er svært at retfærdiggøre disse forskelle. Valglisten bør tidligst lukkes to uger før valget.
-

Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalg

Rue Belliard/Belliardstraat 99
1040 Bruxelles/Brussel
BELGIQUE/BELGIË

Ansvarshavende for redaktionen: Kontoret for besøg og publikationer
EESC-2019-26-DA

www.eesc.europa.eu

© Den Europæiske Union, 2019
Eftertryk tilladt med kildeangivelse.

Enhver brug eller reproduktion af disse fotos / illustrationer må kun ske,
efter at der indhentet direkte tilladelse fra indehaveren/indehaverne af ophavsretten.

Print
QE-02-19-153-DA-C
ISBN 978-92-830-4427-7
doi:10.2864/474231

Online
QE-02-19-153-DA-N
ISBN 978-92-830-4441-3
doi:10.2864/185129

DA